

ANDREJ SLÁDKOVIČ – DETVAN

Lyricko-epická básnická skladba s desaťvešovými strofami s básnickými figurami. Ideovo-tematickým základom básnickej skladby je romantický príbeh Martina, v ktorom autor stelesnil ideálne črty slovenského ľudu, presvedčenie o schopnostiach a vieru v jeho lepšiu budúcnosť.

Skladbu tvorí 5 spevov:

1. Martin
2. Družina
3. Slatinský jarmok
4. Vohľady
5. Lapačka

I. Martin

1

Stojí vysoká, divá Poľana,
mať stará ohromných stínov,
pod ňou dedina Detvou volaná,
mať bujná vysokých synov:
či tých šarvancov Detvy ozrutných
Poľana na tých prsiach mohutných
nenosí a nenadája?
Alebo aspoň na tie výšiny
nehľadá dcéra tejto rodiny,
keď má porodiť šuhaja? —

2

Ako by Detva obrov nemala! —
Mať zrodila v poli syna,
trávovú plachtu porozvíjala,
z buka na buk ju pripína;
prvý raz oči šuhaj roztvorí,
čo vidí? — výsosť Poľany hory
a opachy nezvratných skál;
a spustí zraky prvé v doliny,
čo vidí? — hory zázračnej stíny
a krásnu slovenskú diaľ.

3

Mať žne: a kto to dieťa čičíka?

Šum lístia storočných dubov;
a k akej piesni chlapča privyká?
Vietor duje horou hrubou;
a pekná pieseň šumnej materi
mladuškú dušu len s krásou mieri,
aby celkom syn nezdivel:
a preto potom rád on počúva
aj keď Poľanou víchor predúva
aj mladuchy slovenskej spev.

4

Zlatisté more let'ajších bleskov
obledúvať započína,
a okrúhlinou svetlou nebeskou
ku západu sa pohýna,
ale aj ten deň Detvy je synom,
tak silne tmavým vzpiera sa stúnom,
že noc temer už zúfala;
a sám už, hádam, z pamäti stratil,
kedy zahmlené ráno pozlátil,
v ktorom ho zora počala.

5

A teraz práve že je nedeľa,
tak pozde to slnce padá,
hádam sviatočnú halenu z tela
mladého nerado skladá:
alebo driečne Detvy dievčiny
odňali slncu zlaté hodiny,
aby hry ich nebúrilo:
ono pri peknej, spevnej mládeži,
pri dobročinnej tejto krádeži
ešte oko zažmúriilo.

6

Lebo skutočne pažiť zelená
zakvitla kvetmi — devami,
medzi ktorými strojná Elena
oko najvábnejšie mámi:
ony hneď v kolo tarkavé stanú,
krútiac sa z jednej na druhú stranu,
a rtom čerstvým pieseň kypí;
hneď sa rozlietnu na všetky strany
kvetnou dolinou hrdej Poľany
jak včely zo sladkej lipy.

7

Jedna sa nahne k družkinmu uchu,
zašepce čos', okom nabok,
táto objíme tretiu mladuchu,
tak celý šumenia potok;
až všetkých oči na chodník padnú
a úsmechy sa po lícach kradnú: —
či ku hre to prináleží? —
Ej nie! chodníkom týmto hadovým
v košielke bielej s opaskom novým
švárny Martin voľno beží.

8

Čierna kabanka plecom visiaca,
širák kvietím operený,
červená stužka kvietím letiaca
a obličaj ozorený,
a mladý fúzik a briadka mladá,
a sokolieho oka lampada,
a vrkočov havranich pár,
a na opasku ligot storaký,
a ľahkých krpcov dlhé návlaky:
to zmenilo tanečnic tvár.

9

Sotvaže zazrel Martinko milý
šumných dievčín veselý zhon,
sotva dupočul spievať tie víly,
do duše mu vrazil ten tón,
vrazil mu do nôh; jeden raz skočí
a už sa medzi devami točí,
valašku, fujaru pustí —
a schytí jednu chlap čiernooký,
vyzvrta si ju v obidva boky,
až len tak vôkol nich šustí.

10

Vyzvrta si ju, zrazu ju pustí,
schytí valašku, fujaru,
a čosi-kamsi vedie ho hustý
chládok na Poľanu starú:
a devy stoja ako z kameňa —
nádeja tej, tej, tej je zmarená —
a zrak všetkých mizne v hore;
hra sa navráti — lež srdce bolí,
a niet, krem jednej, veselej vôli
na celej trávnej priestore.

11

Škoda! — čo si spev šumný pobúril!
Čos' ukojil ich samopaš!
Čos' tichý pokoj v srdciach rozduril!
Čos' ich ranil, Martinko náš! —
Hľa, každá krása nevinne raní,
ruži vykvitnúť nik nezabráni,
veľkosť nemôž' stať sa malou;
a ktovie ešte čo viacej stojí:
či jedna sladká radosť v pokoji,
a či tisíc pekných žiaľov? —

12

Nad horou letí sokol jarabý,
na vysoký hrá sa on let,
hneď na ozrutné sadá si hraby,
hneď v oblakoch ho nevidieť:
mladúšik zajac hore pozerá,
pozerá zas dol', kde aká diera,
zas na sokola šuhaja,
a dá sa vnohy prez jarky, skália:
zraky sokola naňho vypália —
už jedno sú obidvaja.

13

Ale sotva to zazrie náš šuhaj,
švihne valaškou blýskavou —
spasený zajko závozom, hybaj!
Sokolík mrie medzi trávou:
Čo si ho, Martin, chudáka zabil?
Či ťa ten chochlík jarabý zvábil? —
Sokol nech si orla volí! —
Sedem hrmených! — sokol zajaca!
Mal sa do mňa dať, aby tá práca
ctila aspoň dva sokoly.

14

A čo by moja valaška riekla,
že tak pekný nedám jej skok?
Že by sa za mnou daromne vliekla,
zanedbala slávny skutok?
A moja radosť kdeže by bola?
poľovať vidieť toho sokola,
a sám predsa nepoľovať!
Do vrabca hodiť? — to by ma ctilo! —

vtáča, čo v krásnych záletoch žilo,
chcem si duši obetovať! —

15

Tak sa vyslovil, zdvihnúc baltičku,
hrdú poriskom slivkovým,
na ktorom vidieť samú cifričku
vybitú vláknom spiežovým;
z hunky v osmoro visí remenec,
naň si zavesí baltu mládenec
a stúpa hor' a hor' horou;
myšlienky nemá, nemá starosti,
len tajne vejú prsmi radosti
jak vetrík lístím javorov.

16

Vyjde ku svojej širokej skale,
obráti sa a dol' hľadí,
hľadí po čerstvej zelenej diale
a na skalú sa usadí:
v širokých prsiach pozbiera paru
a vydúchne si smutnú fujaru,
prsty na dierky položí: —
zaplače hora, háje zastenu
a žiaľ za žiaľom z prs tých sa ženú,
v ktorých smútok nebrloží.

17

Lebo to má ľud ten špatnokrásny,
že radosti v žiaľoch spieva;
zdá sa ti, že je nad šťastných šťastný,
zdá sa, že v žiaľoch omdlieva:
a tak je. Jeho cit žiale tuší,
o ktorých jeho svedomie čuší,
ktoré v ňom len múdri znajú:
a život jeho ten vždy sa smeje,
cudzí mu je strach — cudzie nádeje,
čo svet ten náš previevajú.

18

„Zaspieva mu vtáča na kosodrevine“,
on cíti, čo vtáča spieva:
„Čo komu súdenô, veru ho neminie“,
to čuť v speve sa domnieva:
zdá sa mu, že niet, krem bied zdedených,
žije v radoostiach nepremených,

tak ako žil v nich jeho ded:
minulosť peknú sám si vybájl,
a budúcnosť mu cele zatajil
nezvedavý jeho pohľad.

19

Za čím obyčaj žialit', požiali,
čím baviť, tým sa zabaví,
spieva, čo staré matky spievali,
reč pradedov svojich vraví:
a hneď ako blesk hromom zakľaje,
koho klial, tomu zas šťastie praje,
hneď v búrach je, hneď má pokoj;
hneď v dolinách sa tichých osadí,
hneď vrchmi lieta sťa orol mladý,
ako aj ten Martinko môj.

20

Jak si prehráva, tak si prehráva,
nič necítia, nič nemyslí,
akoby zvuky, ktoré vydáva,
samy písťalou sa tisli:
a ty počúvaj to ich trasenie,
to žiaľov tajných velebné vrenie,
to vlnenie, v ktorom tlejú:
a jedným okom sladké nadšenie,
a druhým okom žiaľne túženie
po lícach sa ti rozlejú.

21

Razom umlknú a dopočúva
pieseň svoju v troch ohlasoch,
díva sa, ako vetrík podúva
dolinou v zvlnených klasoch:
a zobzerá sa okolo skaly,
hľadá pod duby, čo vôkol stáli,
hodí ďalej blesk zornice:
prst do úst vloží a hvizd vyjačí,
ako konduktor keď odchod značí
divou parou železnice.

22

Zahvizdol strašne, počuť ho mohli
na Zvolene zámku páni,
všetky ohlasy hvizdom sa pohli,
letiac od stráni ku stráni:

líca šuhaja podbehli krvou,
a zase zašli tíšinou prvou,
len zraky ešte lietajú:
strašne hvizd tento do srdca bodne
dievčinám, ktoré horou slobodne
bujné truskavky zbierajú.

23

Sotvaže stíchli diaľne ohlasy,
už vtáčky plaché lietajú,
a v nezábudok krúžik belasý
jašteričky sa skrývajú;
už odd'aleka šum sa rozlieha
a vždy blíž a blíž šuchot dobieha,
už prút suchý praští blízko:
a udychčaný cvalom pripáli
a k Martinkovi svojmu sa zvalí
Belko, snehosrstý psisko.

24

Zrosené dlaby napredok vystrie,
na ne smelú hlavu zloží
a na Martinka okále bystré
oprie pekný ten tvor boží;
a krúti sem-tam chvosta kúdeľou,
zas s bručiacou sa pohráva čmeľou,
a zas žmurká, podriemkáva;
a tak si leží, jak by neležal,
keď by popri ňom čujný vlk bežal,
s ktorým tak rád sa bájava:

25

Že keby snívať sa mu vedelo,
sníval by o krdli vlkov,
s ktorými sa mu ruvať zachcelo
a ktorých špatne vytĺkol;
sníval by gazdu svojho pochvaly,
prísahy, že čo by mu hneď dali
zaň päť kôz, že Belka nedá;
sníval by, ako vlkov hromady
držia o skaze jeho porady,

že ich dusí, že ich zjedá. —

26

A Martinko náš si zas prehráva
na dumných hlasoch fujary
a pokojík si posteľ popráva
na mladistvej jeho tvári:
pomaly hlasy jeho sa mocú,
vždy mu temnejšie oči blyskocú,
prsty na dierkach len blúdia,
fujara padá — aj lakeť padá —
trávou sa prestrie postava mladá,
v zrakoch driemoty sa budia.

27

A lístie šumí nad jeho hlavou,
tôňa chladí dňa sparňavu,
materia dúška s d'ateľnou trávou
dýchajú naň moc voňavú; —
ostatné v duši obrazy hasnú,
hmla ide zastrieť veselosť jasnú,
cit za citom v ňom sa lomí —
nič v ňom už nehrá — všetko učúchne —
až slabosť mocná sticha vydúchne
aj ostatné povedomia.

28

Všetko je pri ňom, na ňom v pokoji,
duša jeho smrť je živá,
necítená slasť cit jeho kojí,
nežije, a preds' užíva.
Tu i tu muška, čo prišla s Belkom,
zabrncí sem-tam ľahkým krídelkom,
sadne na tvár Martinkovu,
on len fúzikom mrdne na stranu —
muška dial' brncí zas cez Poľanu
a pokoj je plný znovu.

29

A duša jeho prezrie trošičku

cez driemoty zmyslov nemých,
a vidí ako cez tenkú hmličku
štyr šuhajov ozbrojených;
na čižmách majú všetci ostrohy,
na dolománoch rovné výlohy,
cez prsia s kapsičkou remeň;
šarvanci bujni — fúz vysmolený —
z ostatnej tvári vlas oholený,
za pásom pištoľ na kremeň.

30

A pred nimi pán, vodca šuhajov,
prísny to kazár stolice,
horliteľ smelý za pokoj krajov
a naplňateľ temnice —
zrak jeho oheň a hlas — brat hromu,
hnev tvári — pár hnevnému Paromu:
skríkne: „On je to, viažte ho!“
Drabanti schytia nové povrazy,
viažu Martinku ruky o väzy,
pot sa leje tvárou jeho;

31

krv sa po žilách pokojných búri,
tvár spiaca sa divo vzpína,
bráni sa, kľaje, uteká, zúri —
a ani sa nepohýna: —
nad jeho hlavou buk rozťahnutý,
na ňom vevierka bystrá sa krúti,
Belko ju zazrie, zašteká:
Martinko skočí na rovné nohy:
Sedemsto jasných! hľadá ostrohy
a čelom mu len tak steká.

32

Čo máte do mňa? — Ticho, Martin môj!
Veď je nič: — čo sa ti stalo? —
No, veď tak! lebo mne veru pokoj! —
Oj, či sa mi zasnivalo! —
Veď by ťa tí ver' naraz zavliekli
ta, kde je ako v takom predpeklí —

a to len tak za nič po nič! —
Mňa naši ľudia vonkoncom znajú,
a nech povedia, čo do mňa majú,
či to gazda, či pohonič! —

33

Pretrie si oči: Ej, sto prabohov!
Či som si ti dremľu zabil!
A keď som sa ja vzkriesiť nemohol!
Čo som sa skoro spochabil! —
Keď len strašidlo to sa minulo! —
A už aj slnce to spočinulo. —
To je Jankov Zvalovie huk:
ten dobre poznám; ale aj reve —
sťa medveď maco, visiac na dreve
a bojac sa strelcových múk.

34

Z výšin zbojníckej Poľany dolu
hučí gajdí mohutný bas,
a cez ozrutnú letí homoľu
poskočný piskora ohlas:
to jednotajné prísne tečenie
a tónov hrubých zúfale vrenie
podobné je časov toku;
a gajdeniec ten štebot spevavý
ako radostí krdel' ihravý
vo veselom jarom skoku.

35

Huk ten ohluší prózu života,
v chripení tom zachrípne žiaľ,
v ňom vieri sa tá šťastná jednota —
tá večnosť — tá bez kraja diaľ: —
huk ten je taká tmavá noc sveta,
a pieseň, čo sa hukom prepletá,
je deva, čo krásne sní si:
huk ten je taká tabuľa biela,
kde šialeného v slastiach anjela
vymal'oval van Dyck kýsi.

36

Huk ten je osud slovenských časov,
prísny, smutný, nepremenný,
tá harmónia tarkavých hlasov
je, nádeje svet zelený:
vtedy, keď čuješ, rodák môj milý,
gajdičiek našich ohlas spanilý,
spomeň si zvon nášho života
a v tých duniacich dumách hukových
nech ťa nádeje osudov nových
do sladunkých citov schytia! —

37

Tak ich počúva aj Martinko môj
a tajné čos' ho unáša,
tuší on, že ten krásny nepokoj
nezvratná je sudba naša:
lebo syn verný večnej prírody,
veštestva v duchu nosiac zárody,
nevedome prorokuje:
ľud vám je takým tajným hadačom,
ktorý v tom onom, akomsi, dačom
tušenie skutočné čuje.

38

Tak ich počúva Martinko švárny
tie leje, letiace horou,
až pohybuje ohlas ich čarný
mladé vrcholce javorov:
a váha trochu, či zísť v osadu,
kde z zakvitlého vyzerá sadu
matička si svojho syna;
či na zbojníckej temä Poľany
má sa vydriapať hlasom volaný,
čo stadiaľ dol' sa pohýna?

39

Milá mu mati, otec mu milý,
drahý mu brat, sestra drahá,
rád má domček, kde dedovia žili,

žertvy času, žitia vraha:
ale bárs aj noc háje pokryla,
hudba tak sa mu do srdca vryla,
že nevie s ňou šuhaj zdolať,
a krok sa jeho bystro pohýna,
kam ho veselá z hory družina
šla gajdeniec hukom volať.

40

Sú mohutnosti v mládenských dušiach,
ako vranci tvrdopyskí,
kde len jeden zvuk zvoní nám v ušiach,
jedny oko zajmú blysky:
nemožno, ľudia! — Nevzbúrite ho,
lebo nemá on zmyslu žiadneho,
nemáte kde zač ho chytiť;
on za svojou si letí vidinou
a v nebi svojich dúhových stínov
sám seba nezná pocítiť!

41

V prsiach šuhaja zvríe túžba slávy,
zvríe ľúbosti jasný požiar,
jedna myšlienka zmyslov ho zbaví
a zvukov úst jediný pár,
jediný oka blesk ho očarí,
utonie v ťahu jedinkom tvári
a zblázni sa do závisti:
blázon? — oj, blázon! pekný syn blaha! —
ktorému či vlast', či deva drahá
je svet jeden, pozlátistý.

42

A niet mu smrti, niet mu hodiny,
niet myšlienok, niet mu citu,
niet mu materi, otca, rodiny,
niet mraku mu, niet mu svítu:
len časom hrmot života búri,
sladké driemoty jeho rozduří —
oko jeho sa roztvorí:
no, vidiac mračnú zeme oblohu

a žitia svojho hadie potvory —
k svojmu sa zas vrhne Bohu.

43

Oj, časy v mojej duši hlivejú
ako nadnílske múmie;
hodiny v mojom živote znejú
ako nebies harmónie;
chvíle mi moja spomienka nosí,
ako blažené perlence rosy
pre kvetinky ostatný dych,
a okamženia v duši mi svietia
božské — až tieto tiež mi uletia
ako tône z citov mladých.

II. Družina

44

Kto ste videli, slovenskí bratia,
tej zbojníckej Poľany štít?
Skaliská, čo sa v oblakoch tratia,
jakby nebo chceli schytiť:
okolo bralísk bujné trávničky,
a hadie prte, oviec chodníčky,
a výhľad cárovnej hory:
pod ňou sto dolín, sto dedín leží,
jakby kráľovná z vysokej veži
prezerala svoje dvory.

45

Tam dve koliby, blízke susedy,
mladým machom zarastajú,
sto krokov od nich záživné čriedy
ležia, driemu, prežúvajú:
a okolo nich strážni dunčovia
pohľadom bystrým plamenné lovia
vlkov pažravých okále:
a nepriateľka netopierova
zavýja, húka, ušatá sova,
sediac na vysokej skale.

46

Mesiačik, sluha našej planéty,
rozožal svoju lampu
a vedie druhé navštíviť svety
veliteľku svoju mladú:
lež nad vysokou letiac Poľanou
vidí družinu sedem Detvanov,
tam nad horou sa usadí;
a v tisícich sa bleskoch usmieva,
len tu i tu sa hnevom zatmieva,
keď ho dráži oblak mladý.

47

A vatra praští a blkom blčí,
v žeravé sa drevo mení
a na drevenom ražni sa točí
baran skoro upečený:
druhý sa v kyslej žinčici varí,
bača to všetko opatrí starý;
mladí kozla naduchujú:
a rad po rade piskor chytajú
a od zeme sa do skoku dajú
a šuhajsky hajduchujú.

48

Hneď ich máš v klbku hore rukami,
hneď jak strela hor' vyskočia,
zas prepletajú bystro nohami,
sem-tam, oddychujú, bočia,
zase sa uhnú a valaškami
zavrtia v prstoch troch nad hlavami,
zahvizdnú na prste malom,
a zas valaškou popod kolená
prepletá chasa milošialená
s radostným svojím zápalom.

49

Netrpezlivý gajdoš zanôti
tú: „Štyri kozy, piaty cap!“
Gajdy druhému do hrsti sotí:
ej, tyže brat, už huk si lap!
a hybaj, skočí doprostred kola,
radosť zajasá okom sokola,
až zem pod ním podunieva;
okolo kola kolesá láme
a piesne, bystrým valachom známe,
len sa tak ozýva, spieva.

50

A vtom Martinko náš zadychčaný
prikvitne v ľahučkom skoku,
valašky obušťok vyliskaný
švihne nad hlavu vysokú:
I, daj Boh šťastia! — skríkne veselo —
Hore ju! čože by sa nám chcelo!
S prvým skokom hunku zhodí,
s druhým skokom si širáčik prihne,
s tretím opašťok nový podvihne:
najprv voľným skokom chodí,

51

zrazu sa uhne, hor' sa vyšvihne
a tak do troch vrchov skočí,
po štvrtý raz sa k pažiti prihne,
zavrtí sa a zatočí:
na prstoch nohy zase sa vystrie,
klobúk pritisne na oči bystré
a voľno si poskacuje,
a všeliako od výmyslu sveta
valaškou medzi nohy prepletá
a nad hlavou prekrucuje:

52

A zas sa uhne, valašku vrhne,
chmatne za koniec poriska,
rukou žilnatou nad hlavu trhne,
sekerka v povetrí blýska; —
on sa zakrútno dva ráz okolo —
a s'aby ináč bolo nebolo,
už obušťok drží v hrsti; —
a zase voľno si poskacuje
a valašku si len prekrucuje
pomedzi obratné prsty.

53

A stráňami sa noci ozýva
hudba mohutných valachov,
radosť jedna mrie, druhá ožíva,
tu žiaľu niet, tu niet strachov;
s hudbou sa mieša pokrik veselý,
s krikom sa hvizgot silný priatelí,
s hvizgotom zeme dunenia.
Oj, noc veselá! tie hviezdy samy

zlatými potriasajú vlasami
a v jasnom sa svetle menia.

54

Od vetry ozve sa starý bača:
Sadajte, chlapci, do kola!
Kulačok nech sa v rukách otáča,
že nám bude dobrá vôľa! —
Chlapci priskočia, pováľajú sa
okolo ohňa, a kus od kusa
delí sa, pokým čo stačí.
Gajdy len ďalej ešte cifrujú,
už hlasy hrubé len hukom dujú,
aj tie stíchnu — a mech zbl'ací. —

55

Klobúky zložia sa dol' na stranu,
bača prežehná večeru,
potom lahôdku chutnú baraniu
do prstov rad-radom berú;
a prvý bača kulačok zdvihne:
Za dobré zdravie! — k ústam ho prihne,
dobrých pár glgov si vrúti,
potom šumnému dá Martinkovi,
ako milému svojmu hosťovi,
čo sa zvláštne v tanci krúti;

56

tomu Zvalovie Janko odníme,
čo výborné gajdy robí,
od Janka dobrý pískač, Stach, prijme,
potom, čo krásne nádoby
strúhať vie, bujný Kubo dostane,
tak Fedor v silné ho chmatne dlane,
za ním Matej šumný trúsi,
konečne okom smädným už pýta
Ďurko, čo rád sa za pasy chytá
a každého znosí, zdusí. —

57

Čo, vrstovníci moji, myslíte? —
Nie je to už nádeje svet,
keď už vo svojom mladom úsvite
národ si vie krásne hovieť? —
Nie je to zora budúcej slávy,
keď z nešťastia si blaženosť spraví

umná živosť nášho ľudu? —
on v púšti stojí a v nebi žije:
Čo, keď sa puk ten vo kvet rozvíje?
Svety nám závidieť budú!

58

Pozri na črpák nášho valacha,
zasnívaš o Fidiashoch;
počuj tie gajdy šumného Stacha,
zasnívaš o nových časoch;
dívaj sa na tie od zeme skoky
a ukážu ti budúce roky
obrazy slovenských tancov;
považuj žily, päste, ramená
a vidíš zrejme, že to znamená
mať vrahom strašných šarvancov.

59

Pocíť žiaľ drumbieľ v útlosť zavitý,
to hrá si len sprostá deva,
a čo, keď zvuk ten teraz ubitý
v časoch voľnejších zaspieva?
Hľadáže, ten smelý obraz povesti,
obratnosť vtipu našej nevesty; —
myšlienka je veštec dejov:
v národoch živá vždy robí vloha; —
dúfajme! — rod náš z pomoci Boha
velebnu kvitne nádejou.

60

Neodťahuj sa od kvetu lipy,
že vidíš dub už s žalud'om! —
Cudzie ťa nikdy nezmieria vtipy
s naším slovenským osudom!
Musí sa v mále dokázať verným,
kto nechce večne zostať mizerným;
musí pučiť, čo chce skvitnúť:
kto, keď počuje žalmy škrivána
a ligotavú hviezdičku rána —
neverí, že musí svitnúť?!

61

Neuzeraj sa v cudzom zrkadle —
každý svet má svoju koľaj,
nechoď sa hľadať v časy zapadlé,
na vlastný čas sa odvolaj! —

Never, že ľud ten, čo ovce pasie,
pred budúcnosťou svojou sa trasie —
moc zrodí čas, čas moc zmorí;
Boh barlu cenou berly ocení,
Boh ovce v obce ľahko premení,
Boh zo stád štáty utvorí! —

62

Martinko! Martin! Martin môj! — kde je?
Martin! — či ho sen prepadol?
Či sa kde mojim starostiam smeje?
Či, ach, Bože! mŕtvy schladol? —
Tak načože si ku nám chodieval,
načo si otca a matku hneval,
keď mi teraz ideš skapat'!
Oj, nechal si ma tak osiralú —
nebudeš žialit', keď si od žiaľu
mladé líca budem driapat'?

63

Tie hlasy letia dolnou Poľanou,
hlasy túžby, hlasy strachu,
noc sa už druhou terigá stranou,
svet v rannom dýcha zápachu:
otec Martinkov vzdychá na šube
a dobrá mať pri temnom kozube
slzy točí, postenáva;
oba v starosti, že synak smelý
kdesi so zlým sa spolkom priatelí,
alebo žiť dokonáva.

64

A horou vidno dve fakle blýskať
pomedzi hustú bučinu,
počuť ich výskať, počuť ich pískať,
spomínať švárnú dievčinu:
už aj zhovor ich tajný obadať,
ako sa stroja voľačo hľadať
a sem-tam sa obzerajú,
ich štvoro očí s fakľami blčia,
vše slovo rieknu, vše sa zamlčia
a bližšie sa poberajú.

65

Ale nehľadaj, vráťme sa, brachu!
Čo tam po tom, bedár kýsi!

Pustí ti dušu v rukách od strachu,
že ho súdny deň nevzkriesi;
čo s nešťastnými! — Ten druhý na to:
Ej, čo! mne je nie dost' rýdze zlato,
ten žiaľ sa mi do duše vryl;
musím ho vynájsť, čo by do pekla
osoba tá mi bola utiekla,
čo by ju tam večný mrak skryl!

66

Umíkli žiale útleho hláska,
tichosť zaviala Poľanou,
len suché rážd'a šumí a práska
pod strmým krokom galganov;
mesiac nazerá cez stromov tône,
čo sa to kutí v hustiny lone;
v svetle dve valašky hrajú:
postavy každú skalú presnorila,
na každý prázdny dub sa oborila
a každý kruh prezerajú.

67

Brachu! tam sa mi čos' zabelelo —
a násilný vzdych zašumel —
Hľa! či sa mi to len tak videlo?
Či som dobre nerozumel? —
Ach! ľudia boží, pekne vás prosím,
ja zlato, striebro s sebou nenesím,
zmlujte sa, nechajte ma! —
Hej, vidíš, aká šumná mátoha!
Pod' sem na svetlo — šibenia noha!
nech vidím, čo si za plemä!

68

Obráť si hlávku proti mesiacu,
nech vieme, čo si za stvoru;
či ozaj predsa stálo za prácu,
za teba brodiť cez horu.
Ako jej, srnke, srdiečko zvoní,
že sme ju z tajnej vytiahli tóni:
neboj sa, jašterka moja! —
Prosím vás, ľudia, bojte sa Boha,
veď som ja dievka biedna, úbohá,
nebite, dajte pokoja! —

69

No, nič to! — jeden z nich sa ohlási —
Však nebudeš, brachu, ju biť? —
Veď sa my z tvojej tešíme krásy,
čo by sme ju mali hubiť? —
Ach, načo som sa sem zatárala,
načo som medzi tie smutné bralá
z tichej chyže sa vybrala!
To veru, pekná moja dievčina,
mňa tiež zvedavosť kási omína,
čo je toto za novina? —

70

Nuž, ach, Bože môj! človeka hľadám,
čo k nám večer chodievava,
čo na fujare — znáte ho hádam —
tak milokrásne pískava;
či ste voľakde ho nevideli? —
Ba, áno! — Keby ste rieknúť chceli,
strieborný ten prsteň vám dám.
Však mi poviete? — Sprostučká deva!
Ktohovie, kde tvoj človek chodievava,
ty, viem, ideš s prsteňom k nám.

71

Lebo som blázon, že by slúžila!
Čo by mi mať moja riekla!
A už to je tak, lasička milá! —
Či si chleba kedy piekla?
Či vieš polievku chutnú uvariť?
A stehná smačno baranie škvariť?
Bude nám z teba gazdiná!
No, len ta s nami, len rezno s nami,
novohradskými už za horami
zora bronieť započína.

72

Nič prosby devy v slzách topené,
nič zdráhanie nepomáha,
darmo jej oči, tie utrúpené,
na svojho opiera vraha: —
on jej okrúhlu uchmatne ruku,
ona sa druhou od buka k buku
halúzok neverných chytá:
vrah aj halútku s halúzkou trhá,
ktorá slzy a prosby len mrhá,
na srdce odpol zabitá.

73

Na vrch Poľany kroky ich miera,
kde hniezda sú takých vtákov,
lebo noc sa už celkom zaviera
do podzemných svojich mrakov,
a dial' sa pustí' do hôr Vígľaša
nemyslia, že tam psiská salaša
mohli by ich ľahko zradiť;
alebo že by zo zámku páni,
zrána do poľa na lov vybraní,
mohli ich do chládku vsadiť.

74

Matička moja, matička moja!
Ktože ti už bude slúžiť,
keď ja v pazúroch zlostného zboja
z diaľky budem k tebe túžiť!
Aj ty, ak prídeš, Martinko milý,
pod stenou, kde sme noci trávili,
nájdeš len mať uplakanú;
aj ty, ak žiješ, prídeš ma hľadať,
ale naísť ma nebudeš vládať
pod zemou pozamykanú!

75

Tak chudiatko tá deva narieka,
dobré že sa len nezájde,
nevediac, kam ju zbojník zavlieka
a kde sa na svite nájde;
vše sa utíši — kvil'ba uml'kne —
a zase žiaľom tým väčším vzbĺkne
sirota — duša dievkina:
zastane, v slzách mladú tvár spláknú
a spína ruky — na skalú kľakne —
srdce divé nepohýna.

76

„Horou, chlapci, horou,
ja pôjdem dolinou,
zafarbím si líčka
červenou kalinou.“
Kubo si spieva kus podnapilý,
jeho najlepšie, vraj, nadojili
novohradské vinohrady.
Vatra pomaly tlie a zdochýna,
tí, čo viacej si zastrebli vína,

chrapkajú si ako klady.

77

Náš Martin s jarým Jankom Zvalovie
sediac dýmky nadúvajú,
a inší, čo kto a o čom povie,
v pol driemote počúvajú. —
Čo to za vtáka, — Janko hovorí —
doniesols', Martin, z tej našej hory,
čo tamto za tebou leží? —
Oj, to ti pekná zábavka bola,
Jano, ako som toho sokola
sťal tam na dolnom zábreví. —

78

Tak je to sokol? — Sokol, Janko môj,
vrah chudáčika zajaca,
ja, vidiac týchto dvoch zviereniec boj
už pred východom mesiaca,
švihnem valaškou na tridsať rokov,
a sokolík môj v krvi zamokol —
a do rosnej ľahol trávy.
Oj, kebys' sa bol na to prizeral,
ako ten zajac stráňou zaberá,
zbadajúc, že zostal zdravý! —

79

Ukážže mi sem tvojho sokola —
k Martinkovi Janko vraví —
či si ho do prs uderil zdola,
či zhora dostal do hlavy? —
Pekné to, druh môj, vtáča jarabé,
aj uchyťí vraj jahniatko slabé
do týchto ostrých pazúrov!
Ale či vidíš? má na nožičku,
hľa, priviazanú žltú karičku
širokou červenou šnúrou.

80

A, čo mi teraz na rozum padá!
No, Martin, do sto paromov!
Kráľovská čel'ad' chodieva rada
poľúvať do týchto stromov:
a vravia ľudia, že Matiaš kráľ
sám z vysokých tých rád vysielá skál
na zboj takéto sokoly —

a počuť, že dnes, či bolo včera —
práve pred mrakom toho večera
tu zvolenský páni boli.

81

Martin: Ja neviem, boli, neboli;
ale som ti ho len šibol!
A Janko: Rád má kráľ tie sokoly,
a ak tento najmilší bol? —
Ľahko bys' mohol kožkou zaň platiť.
To! mal si ho dať celkom pozlátiť!
Ja som mu mal nôžky páčiť?
Ako hrom strelil dol' na ušiaka,
a vari ti on za chvíľku čaká,
že bys' mohol myslieť stačiť?

82

Keď bol sokolom z kráľovho dvora,
mohol, že je kráľov, volať:
taká pažravá, pekná potvora!
Kto môže chuti odoláť? —
A veď uvidím — aspoň chýr vraví,
že Matiáš krivdu nikdy nespraví,
zanesiem mu sám sokola;
poviem mu: Škoda ho bola,
blúdil, po našej zbíjal Poľane —
a čo sa stalo, sa neodstane.

83

Veď ti, Martin môj! v zámku povedia —
Jeden v pol driemote vraví —
tí, čo na bráne zvolenskej sedia
ako dáki vlci žraví. —
Čo mi povedia? — Martin odvráva,
hunku nadhodí a hore vstáva —
Tebe sa sníva o víne!
Ich posekanov sa ja nebojím,
a vidíte ma, ako tu stojím,
zajtra na jarmok v Slatine! —

84

No, chlapci, kosy už zapadajú; —
Martinko náš sa odberá —
ruky božie vám nech pomáhajú,
tak dnes, zajtra, ako včera! —
Valašku vezme, fujaru zdvihne,

aj ku spiacim sa do trávy prihne
a hne sa ku Detve horou.
Horou je ešte mrákavy vláda,
len s rosou slabé svetielko padá
cez husté listy javorov.

85

Hor' k nemu vidno dve fakle blýskať
pomedzi tmavú bučinu,
počuť ich výskať, počuť ich pískať,
vzdychať čuť biednu dievčinu:
ich štvoro očí s fakľami blčia,
vše slovo rieknu, vše sa zamlčia
a bližšie sa poberajú.
Už aj zhovor ich tajný obadať,
ako sa stroja barance hľadať,
ktoré deve upiecť dajú.

86

Martin zastane. Srdce mu buchne,
sily sa mu krvou tisi,
za druhým dubom ticho začúchne,
čo to má byť? on si myslí.
Pozná dievčinu, hnev ho zatrasie
a sluchy tlčú havranovlasé,
päšť valašku kľčom stíska;
v prsiach mu vlní sa požiar mladý
a div, že blesk, čo z očí mu blýska,
privčas vrahom ho nezradí.

87

Na desať krokov idú vrahovia,
v ich prostriedku uplakaná —
Stojte! — zareve Martin — zbojcovia!
Jasná strela okovaná! —
Chlapci valašky schytia, zakľajú,
v kliatbu sa strachy devy miešajú,
a „Martin môj!“ krásna volá —
a jako blesky naňho sa rútia
a valašky sa v povetrí krútia —
ktorý padne, ktorý zdolá? —

88

Martin valaškou zvrtné dva razy —
jedno jednému padne na väzy,
druhé druhému obuch vyrazí;

ten v tráve jazyk zlostný vyplazí,
tento podobnej bojac sa skazy,
bokom do hory skokom odrazí. —
Vítazne Martinko stojí,
prestrašenú hladká, kojí,
a čo šuhaj dostal v boji,
okom Elenky si hojí.

89

Vidíš, Martinko, mestečkom celým
chýr o tebe smutný zvonil,
že si sa kdesi spravil veselým,
a sen že ťa na zem zronil;
ja som ťa horou stúpať videla
a za tebou som ťažko želela,
že si nás tak skoro nahal:
ani sa potom už hrať nechceli —
akoby hnevom na teba zvreli,
žeš' ich tiež v tanec neťahal.

90

Vedela som ja, žeš' ty nie doma,
bárs aj noc sa už pôlila —
a moc ma tajná, ako moc hroma,
z postele dol' vystrelila —
a bežím, volám, hľadám, nariekam,
ku každej tóni v blude utekám —
teba len niet, len niet a niet:
až ma tí draci zlostní porvali,
ako len víchor z tam, hľa, tej skaly
unáša mladý, slabý kvet.

91

Ale som ťa len našla, Martin môj!
Však som ťa? A tí dostali! —
Oj, boli by mne vzali môj pokoj,
mňa tebe by boli vzali.
Martinko, pískaj! — Nemôžem. — Hja, tak?
Ved' ak ti vari zavadzia ten vták,
daj sem, ja ho teda chcem niest':
alebo, ak sa ti bude páčiť,
odhod' ho; čo máš to domov vláčiť,
ved' ho, hádam, neideš jest'? —

92

Niest' ti ho nedám, aj neodhodím —

pískať teraz nemám chuti. —
Nuž hľa! hádam, že ja s tebou chodím,
zato sa tvár tvoja smúti? —
To vieš, Elena moja, že ťa ja
nedám za zámky celého kraja,
ani za tie všetky hole:
ale keď tešíť si chceš šuhaja,
povedz, čo za žiaľ srdce mu krája
a odkiaľ sú jeho bôle? —

93

Nuž, keď ja neviem, dušička moja,
čo by si ma hneď tu nahal;
hádam ťa bolí od toho boja,
keď ti nikto nepomáhal! —
Či strojíš na jarmok do Slatiny?
Tam ti budú vraj pekné hostiny —
pôjdeš, Martinko môj? — Pôjdem. —
A či mi kúpiš jarmočné? — Kúpim. —
Čo? — Múdre s hlúpym a ostré s tupým. —
Takéhos' ty daru hoden! —

94

A ty, Elenka, prídeš? — Akože! —
Nájdeš ma? — Ak ťa pohľadám. —
A či ma rada? — Daj si mi Bože! —
A či pôjdeš za mňa? — Hádam. —
A už jasavá družica rána
vyviedla svojho zlatého pána,
celá Detva pohýbaná;
milí už domky otcov zazreli,
a čo by ďalej žartovať chceli,
dvojná cesta ich rozdelí.

95

Počkajže ešte trochu, dievčatko!
Ruku v ruke šuhaj vraví
a prikloní sa na líce hladkô,
pri jej ušku sa zastaví,
na biele líčko ružu zasadí
a ušku šeptom čosi prezradí;
ona okom odpovedá:
len na rozchodnú stisne mu dlane —
a už na druhej zaberá strane
tá Detvianka peknobledá.

96

A matička sa dcéry prezvedá,
kde tak zavčas rána bola: —
a otec smutným okom prehliada
v rukách synových sokola:
dcéra celý svoj prípad rozpráva,
mati sa s každým slovom strháva
a teší ju bledá deva:
syn obrazy tej noci rozkladá,
otec div že z nôh starých nepadá,
syn ho hladká — on sa hnevá.

97

Hnevá sa, že ten mladý nepokoj
šedín jeho pokoj ruší,
nemilý jemu už ten citov roj,
hučiaci rtom mladých duší.
Spomienky jeho ružových časov
boja sa takých strieborných vlasov,
volajúc: nie to ten, čo bol! —
Ta letia preč: a kdeže si sadnú?
Tam, kde aj naše dakedy zvädnú —
na kraj zívajúcich hrobov. —

98

Oj, si mi krásny v tvojej tíšine,
starčok môj, velebný, svätý!
Tvoj zrak tak hasne, ako v výšine
nebeskej meteor zlatý:
každý tvoj pohľad už: zbohom! volá,
cit tvoj už lieta k pólu od póla
a zabúda ľudstva zmeny;
duch tvoj s životom tvojím si lieta,
ako so svojím bleskom kométa,
v svet v nádejach utajený.

III. Slatinský jarmok

99

Pôjdeme, Rozhoň môj, do Slatiny,
vidíme tam ten pekný ľud,
ktorý zvolenské teší doliny
a mierni spevom svoj osud:
tam prvý jarmok práve dnes bude,
rád by som vidieť, ako pri sude
vie žiť šuhaj toho kraja,

a ešte radšej tie bystré devy,
tie neviest švárnych pestré odevy
a oči, obloky raja.

100

Takto hovorí Matiáš, slávny kňaz,
udatnému Rozhoňovi
a hladká dlhý, krivý, hrdý väz
milému svojmu koňovi.
Rád on hovoril s týmtam víťazom,
ktorý sťa obor nad zemeplazom
nad vrahmi kráľovmi stával;
rád on hladieval vranca pekného,
ktorý ku sláve osobu jeho,
jak blesk strelu nosieval.

101

Chlapci! — kráľovský druh ďalej volá —
Na kone a do Slatiny!
A hlas mohutný zaznie dokola
dvorom a dol' do doliny;
a šumní cára toho druhovia,
čo s ním tak radi jelene lovia,
skáču okol-vôkol neho;
ich vrané kone bočia, cifrujú
a vzpínajú sa, chřču a kujú
dlažbu dvora kamenného.

102

Sotva sa čerstvá rosa začala
uzerať v žiarach východu,
sotva strieborné pásy rozliala
pod zámkom na hronskú vodu,
ktorá pod pekný Zvolen chodieva
a s obrovskými sa zapodieva
vysokých hradieb dumami,
a pozdravenie od hôľ im šumí
a mlčky vlnám ďakujú dumy
a tie dial' skáču lúkami,

103

sotva zatrúbil pastier Zvolena
na čerešňovej poľnici:
už čep na bráne železnej stená,
zareve v celej ulici;
a úzkym hrdlom hradieb zámočných

zvoní koníkov štrnásť poskočných
a bujným hrdlom voľnej doliny,
po kvetnom brehu riečky Slatiny,
zavieva zhovor panskej družiny
a s ňou letia blaha stíny.

104

Hned' samopašne sa pretekajú,
hned' druh druhá v žarte pichá,
hned' rovným všetci cvalom skákajú,
hned' zhovôrka šumí tichá;
a keď odlietne včela radosti
od mladej, hrdej spoločnosti:
duch otčiny zajme duchy,
a tu každý z nich na kráľa hľadá,
a rab myšlienok svätej čel'adi
na druhé všetko je hluchý.

105

A spravodlivec takto hovorí:
Čo sa vám zdá, milí moji,
či nech zlato sa radšej zatvorí,
či nech slávu jedná v boji? —
Viete vy, Vít'az že z Ostrihoma
chce, aby kráľ váš sedával doma
na železnej pokladnici
a všetku našej krajiny slávu
zavieral v tichosť bledú, boľavú
a v chyžu úzku radnici.

106

Hoden by som bol božej milosti,
čo mi berlu požičala,
keď ja bych mlčal a huba zlosti
vrahov na mňa by kričala? —
vidíte, čo žiť, čo hniť znamená!
Vidíte, čo je duša slamená,
duša studená, skuhravá!
ktorá má radšej poklad splesnelý,
akoby z neho nakula strely
pre vrahov slávy a práva! —

107

A odkiaľ hlas ten proti nám výska? —
Viete? — Z krsteľne Štefana!
Odtiaľ, kde slávy našej kolíska

zdvihla kríž — zdrhla pohana! —
Ale počkaj len, zradná purpura,
veď verní moji zrak nezažmúra:
Mám Tatry, Váh, mám Hole, Hron!
Ba keď zbroj nedáš, hviezdu z prs zdrapím
a ostatnému vrahu v zrak capím,
pre tvoj blesk, Panónsky Sion!

108

Tak rečnil veľmož. Žiaden mu reči
pretrhnúť nesmel svätý tok,
taký sa on zdal, ak nie aj väčší,
jak veľký Jehovy prorok.
A jaknáhle tie pravdy utíchli,
čo ohne sväté z neho vydýchli:
vyrútil sa mohutný hlas
z údov, ktorých tu vravela hlava,
a poľom: sláva, sláva a sláva!!!
zvonilo dlhý, dlhý čas.

109

Potom rozprával Rozhoň zjaviská,
vzniklé v Jiskrovom tábore;
Bátory a Kňaz, slávne chlapiská,
v zaujímavom rozhovore
obrazy z vojny proti Osmanom,
o zemi vlastnej Sedmohradčanom
kratochvíľne predstierajú:
a čosi-kamsi mestečko vidia,
tam sedliak, tam pán, mešťania, židia,
huk, spev, buch, trh, jedia, hrajú.

110

A jak cez môstok skraja dediny
zadupocú panské žrebce,
sotva sa našiel jeden jediný,
čo o nich s druhom nešepce,
a kráľ, kráľ, kráľ, kráľ! od ucha k uchu
šumí a chce sa každému duchu
poznať pána Matiaša:
To je on — ba ten — ba tento — vraví
ľud, priateľ krás a slávy, zvedavý
úd mesta aj syn salaša.

111

Čo, je Slatina druhé Jericho?

Vreštia to trúby Jehovy? —
Ticho, šuhajci, preboha, ticho!
Zrútia sa vaše budovy! —
A zem sa trasie a hučia hory,
zdá sa, že celé mestečko horí,
že z mŕtvych každý hrob vstáva;
tak jedným reve ľud ten hrtanom
radosťou milým nad svojím pánom:
Sláva — sláva — sláva — sláva!!!

112

Sama jediná Elenka naša
skrúca sa a obzerá sa,
krásny kôň, krásny meč Matiaša,
ale to je nie jej krása!
Jej je Martinko aj za sto kráľov,
a jeho oči dvoje krištáľov
nedá za brilianty ona; —
krúti sa trhom, ako mrenička,
keď gebuľová ju mrvenička
opojí, na kraji Hrona.

113

Martinka tam niet, on z Detvy pravo
na Zvolenský zámok stúpa,
neistý, ako sa skončí právo,
či milosť a či potupa:
milosť vyžobrať ver' druh náš nezná,
sila v ňom krivdu vie zniest' železná,
a kto potupí nevinu!?! —
Tá blízkosť kráľa trošku ho mätie,
ale veselo sa s ním trávnaté
chodníčky k Zvolenu vinú.

114

Aj si zahvizdne, aj si zaspieva,
aj s ľuďmi zhovor zavedie,
a ich strachu sa on len usmieva,
že strachy on nezná bledé:
len neistoty červiak ukrytý
predsa len trochu časom ho chytí,
že oprie sa na valašku
a premyšľuje — ale zas skočí,
všetok strach v mladých prsiach znivočí
jak červiačka nohou v prášku.

115

A už je blízko zámok ten pekný,
ten verný svedok stariny:
Martinko, no, no! — radšej utiekni,
aj na vrškoch sú bariny! —
Ej, čo, bysť už svetu! — vidíme,
či ujdeme, či si posedíme! —
Hore vrškom zľahka stúpa
a sokol sa mu z pleca opála:
už len ta, chlape! či bude chvála,
či bude aká potupa.

116

A už vrátneho vidí pod bránou,
dvoch drábov pri jeho boku,
ale aj desať takých bolvanov
preskočí on v jednom skoku.
Ale ho vidíš? tam ti prichádza
ten, čo sokoly kráľovské zvádza; —
jeden z drábov sa ohlási.
Pod' len, pod', vodiť ťa už netreba,
dostaneš vody, dostaneš chleba
a červené pekné pásy.

117

Pán Boh daj šťastia! — Pán kráľ sú doma?
náš Martinko sa prezvedá —
Veď tebe bude! — hrom a Sodoma!
jeden z drábov odpovedá:
Sem tie povrazy! — Dajte mi pokoj! —
Jasnosť nie doma, ale chládok tvoj
ti je dávno pripravený:
Chyťte ho! — Ale keď Martin zbadá,
že je to nie žart: hop, duša mladá!
zvrtnie sa — oslobodený!

118

Tajde von bránou — ešte obzrie sa,
či tí traja hor' vstávajú —
vstávajú, ale nevedia, kde sa —
najprv sa poobzerajú
a vidiac nášho, kričia: Chytajte!
Martin: Pri chuti sa len nechajte,
druhý závrat vám zaškodí!
Stoj! — naňho kýsi hladolet jačí —
lež Martin sotva vidieť ho stačí,
už ten v bahne nosom brodí.

119

Či ti ma trhol! — počuť pod bránou —
Ohó, ľadvy moje! — Ba ja!
Ja dosiaľ neviem, ktorou šiel stranou,
či bol len sám a či dvaja?
Jeden, lež za dvoch, ba aj za troch nás,
máš, Fero, pekný červený ten pás,
čo si jemu bol sľuboval! —
Ej, už to sa mi ešte nestalo:
ak sa ti ešte vidí primálo,
choď ho hľadať, kde sa schoval. —

120

Pán Boh daj šťastia, Kubo môj! Kdeže?
Pán Boh daj, Martin, aj tebe!
Do mesta v malej potrebe.
Ty do Slatiny? — Tak je. — Ešteže!
Čo je v Slatine, Kubko, nového? —
Utekaj, tam nájdeš kráľa! —
No, to je dobre, veď hľadám jeho. —
A čo sa ti tam opála? —
To? Sokol. — No, ja idem prielohom.
Prielohom? No, lenže zbohom!

121

Tajde náš hriešnik a už sa blíži
k Slatine, už v ľude kape,
obzerá sa a cez stisk sa kríži:
Hej, počuješ? švagre, chlape!
Čis' pána kráľa dakde nevidel?
Ej, ktože kráľa nebol by videl!
Ta išiel proti Vígl'ašu. —
Šuhajko prudko za ním sa tisne,
Už sa mu panstva sláva zablysne,
hľadiac na tú očí pašu.

122

Hej, prosím, pán kráľ! pán môj, postojte! —
Ponad ľud sa hlas vynáša,
ale druhovia pána Matiaša
stúpajú k hradbám Vígl'aša. —
Vaša jasnosť! tamtoho ukojte
z milosti, kýva dávno a volá.
Ta, dočkajme ho: — Čo, môj syn? —
Pán môj, nesiem vám tohto sokola,

smrť jeho moja robota bola —
či je to váš sokol, prosím?

123

Kopa sa k nemu zbehla divákov,
ten stípa, tento sa smeje,
tamten nadáva mu do sprostákov,
ten súdi jeho nádeje.
A kráľ hovorí: Prečos' ho zabil? —
Martin: A či ma sám zlý duch zväbil! —
Kráľ: Neznals' môjho sokola? —
Martin: Hľa, keď on, že má stužtičku
a na nej vašu žltú karičku,
pán môj, proti mne nevolá.

124

Ale načo ty biješ sokoly? —
Robia ony škodu v poli? —
To nie, ale, hľa, taká mu pláca,
keď chcel zaškrtiť zajaca! —
A ako ho smieš sám ku mne nosiť? —
Nuž, pán môj, vravia, že je váš.
A neponáhľáš o milosť prosiť? —
Veď ste vy, pán môj, Matias! —
Vieš, že to krádež kráľovskej veci? —
Tak som ukradol mačku vo vreci!

125

Či tak sa treba s Jeho Jasnosťou
zhovárať? ty trúp surový!
Tak kýsi Nemec z jarmočných host'ov
zboku Martinka osloví.
Tento sa obzrie a nechá ho stáť;
kráľ sa len ide ďalej zhovárať
a pánovi kážu mlčať. —
Odkiaľ si, druh môj? — Ja? z Detvy, pán môj.
Máš otca? synov viac má otec tvoj? —
Otca mám, bratov celý roj.

126

A čo ty, druh môj, robievaš doma?
Ja? pán môj, čo príde k ruke,
to sa vždy nájde práca, pohroma
to v dome, to zas na lúke:
ja ale najviac statok pásavam
a za ním na fujare prehrávam

od východu do západu. —
A nik z vás nemá nič, moji drahí,
proti tomuto? — kej je povahy?
Zlodejstvo, bezbožnosť, zvanú?

127

Nič, nič, nič! — celý zástup zavolá —
Statočný to mladý človek!
Martin Hudcovie veru odolá
žalobe bárs akejkoľvek: —
Teda, Martinko! — kráľ ho po pleci
poťapká — Zbohom! mačku vo vreci
zabils'! no, to mýlka bola:
veď si ja za to, ak Boh dovolí,
vo vašom peknom, hojnom okolí
krajšieho chytím sokola.

128

Ale som ja aj jastraba zronil,
čo mi zdrapil holubicu,
kto zná, či jeho duch už odzvonil
cez chladnú smrti ulicu:
valaškou som ho naskutku zrazil,
obratno nad obratným zvíťazil,
čo za to vezme Detvy syn? —
Aj sekerkou som obratne hodil,
nevinné vtáča som oslobodil,
nie to pekný aj dobrý čin?

129

Pekne, Martinko — jasný kráľ vraví —
hodný si, pekný vezmeš dar:
No, čo chceš? tamto visí blýskavý
pekný, vyšívaný kantár:
ten vezmi, ja zaň platím majstrovi,
keď ho založíš tvojmu vrancovi,
celý svet sa bude dívať. —
Ale tie oči tvoje blýskajú
a v tých blyskoch sa tajomstvá zdajú
pred duchom mojím ukrývať.

130

Nuž jasnému to poviem kráľovi —
smelý náš Detvan odvráva
a kantárik si bohatý, nový
s prstami jeho pohráva: —

Nezabil som ja dravca jastraba,
ale som zabil divého vraha,
strach a hrôzu nášho poľa:
holubička to nebola slabá,
ale to veru tá moja drahá,
tá dobrá Elenka bola.

131

A jeden starček, druh dávnych časov,
dobadká bližšie zhrbený,
sníme si klobúk a z jeho vlasov
blýska pablesk postriebrený:
Jasnosť kráľovská! — tu knieža slávy
sa skloní, starcu klobúk postaví —
Jasnosť vaša! — starček vraví —
ja, vidíte, už kraj hrobu chodím,
sotva pomínie pár dní, pár hodín,
a úmor dych mi zapraví;

132

ale zásluhám svedectvo vydať,
podať pole vašej cnosti,
ku mojím činom jeden kvet pridať,
v diele dobrom zložiť kosti,
toto si žiadam. — Dovoľte tedy,
dovoľte moje osláviť biedy
vaším láskavým pozorom:
veď my krem toho s našmi biedami
len zriedka môžeme vášmi bránami
ku kniežatským kročiť dvorom. —

133

Vravte slobodne — starčeku vraví
slnce panónskych prestolov —
Vravte, otče môj! dlhé prípravy
na stranu: von s vašou vôľou. —
A tá, zakvitlá kvetom jabloni,
hlava pokorne pánu sa skloní,
snujúc zas diaľ myšlienky nit':
Znalo zbojníka celé okolia
a jeho rany dosiaľ nás bolia,
kto nemôže ho obviniť?

134

Mozole naše, naše krupaje
hltal a sal divý ten drak,

triasli sa pred ním domy a staje,
jaknáhle nočný padal mrak:
oddychu duše naše nemali,
v strachoch sme cesty naše konali,
mnohých našich on bol vrahom:
ba ver' surovosť jeho čiahala,
jakby ho bola zlosť pekla hnala,
aj po tom dieťati drahom!

135

Nemožno bolo jať toho diabla —
drábov županských oklamal,
pri ňom moc naša sťa hmla oslabla:
a tento mu rohy zlámal.
Tento mládenec statočný, smelý? —
Ten, Vaša Jasnosť, na náš kraj celý
z božej moci pokoj zložil. —
Oj, neobrátim sa v mojom hrobe,
keď v zbojníckej nie ľud náš porobe
a keď som váš pohľad dožil.

136

Hlboko do prs mojich sa vryli
slová vaše, starček milý!
Šťastný kraj, v ktorom šediví chváľa
svoju mlad' a svojho kráľa! —
A ty, Martin môj, vedz, že skutok tvoj,
ktorým si zrušil kraja nepokoj,
cítim, chválím a odmením:
kráľovskú si ty zastal úlohu
a to je predsa, ďakovať Bohu,
dobrým pre trón môj znamením.

137

Kráľ berlou dusí buričov vlasti,
zaháňa vrahov krajiny:
ty si vytrhol kraj tvoj z priepasti,
utíšil vaše doliny:
spasils' holuba, zabils' jastraba,
to je vec pekná, zásluha slabá,
za to máš len pekný kantár:
zabils' zbojníka, spasils' otčinu,
cnosť veľká veľkú premohla vinu,
za to väčší dostaneš dar.

138

Na staji mojej rehce sto vrancov,
najkrajšieho si ty vyber,
tie statných nosia vlasti obrancov
a honia divú vrahov zber.
Podaj mi ruku, priateľ môj mladý,
okrasa našej vernej osady,
nezabudnem tvoju krásu:
ľúbim ja mladosť, ľúbim obeť,
prázdnotu v tvojom nenechám kvete,
keď Boh dá šťastia a času. —

139

Šuhajík môj si udrie na päť,
obraz jeleňa Zbihoňa:
oj, vrstovníci, bist' uže svetu!
Budeže mi to za koňa! —
Retiazkou si nad hlavou potriasa,
Elena moja havranovlasá,
či ho vidíš, je to krása!
Zrak ľudu v mládencovi sa tratí,
sto ráz za kráľom ešte sa vráti,
tam závisť, tam radosť jasá.

140

O ňom si jeho Detva rozpráva,
všetky duše k nemu letia,
pochvál, vzývania až vyše práva,
o ňom starý, o ňom dieťa;
srdcia dievčeniec za ním búchajú
a dosť že miesto mu nedúchajú,
kdekoľvek vníde do domu:
on radosťou sa prv zaligotal,
a už tvár prísny žiaľom zamotal,
sťa pozrel by na Sodomu.

141

Zvonili v rukách jeho retiazky,
ceng ten mladou dušou šumel,
šumom tým tajné hrali otázky,
ale on ich nerozumel;
počul už v duchu rehot koníka,
vydobyteho smrťou zbojníka —
no, nač mu ten koník vraný?
On si koníka nezvykol kovať,
lež hrabce, dubce si preskakovať
a hrať s ohlasmi Poľany.

142

Ej, bude si on s jeho Havranom
do veselých družín skákať,
slobodným poľom zaletí na ňom,
keď bude chcieť srdce plakať:
a povedať si povesti budú
o ňom, keď srdce hlinenú hrudu
pod pažiťou bude nosiť; —
a čo tie tajných žiaľov tušenia!
Dve moci moc vo všemožnosť menia:
účinkovať — Boha prosiť!

143

Ale ľahko je navyhutovať
klamy pre dušu, svedomia,
vám, ktorí aj smrť viete pochovať,
ktorých sily osud zlomia:
no, nejde to tak, klamať sa duši,
v ktorej stoústa myšlienka čuší
prírodou učičkaná:
nejde to duši, ktorá svet malý,
svoj dvor, svoj háj, svoj syr, svoje skaly
nedá za raje Sultána.

144

Tak môj Martinko plecom prehodí
kantár striebrom vybíjaný,
a na fujare poľom zavodí
hlas piesne žiaľom pijaný:
a vše sa obzrie, či ho kto honí,
vše čuje, zdá sa mu, rehot koní,
ale vidí, sám je sťa prst;
a celý ľud, čo k Detve sa valí,
diví sa, aký žiaľ toho kalí,
čo v hrsti dnes mal kráľa hrst!

145

No, vrstovníci! nemýľteže sa,
že Martinko môj sa bojí; —
čo by zhrčali naňho nebesá,
ich lom ho neznepokojí:
ale duše to ľudské zdedili,
že na okamih zmlknu ich sily
a mráz prejme mladé kosti:
keď príroda v svet slávy zabrodí
a nízkosť vysoká sa prerodí

do nových nížin výsostí.

146

Na kraji neba ružová zora,
na zore tóna večera,
v tóni večernej zelená hora,
v hore bralo sa prestiera,
na brale hradby, v hradbách zámok náš,
zámku je meno vysoký Vígľaš,
vo Vígľaši izieb rady
a v jednej z pekných, bohatých dvorán
chodí, prechodí sa pevnosti pán,
veliký kňaz, Matiaš mladý.

147

Deň, čo zhasína, leží skrášlený
pred očima jeho duši,
radostných ľudu krikov ozveny
bijú v jeho citov uši.
Veliká chvíľa kráľovskej slávy,
slávneho šťastia a veličavy
veľkým duchom preletuje,
v ktorej duch všetky života strany —
kráse anjela, silné satany —
jednej idej obetuje.

148

Len jeho tóna je s ním v dvorane
a mládenca jeden obraz,
sto ráz aj bez mládenca zostane
a naspak ho volá sto ráz:
kráľovské oko po zemi nosí,
zas po Poľane okom tým kosí,
zrovnáva ju s vlastným trónom;
a zas diaľ pláva slovenským krajom,
ako duch slávy radosti rajom,
ako snežná labuť Hronom.

149

To mu jatagán cvendží Osmana,
to kolby Nemcove čuje,
to mu mohutná Jiskrova strana
srdcom veľkým prebleskuje:
to moci svojej prezerá sily
a maká, či dosť tuhé sú žily
pre víťazstvo kráľovských rúk; —

uspokojíš ho, krajiny bieda?
Či skaza skaziť len sa mu nedá?
Ha, mám ešte môj Čierny pluk! —

150

A v myšlienke tú vidí mrákavu
ťarchavú bleskami, hromami,
tam vidí v synoch mocných Moravu,
tam Českú s našmi horami,
tam deti hodné Hrona a Váhu,
tam Sitna, Tatier družinu v ťahu,
v zraste, v jazyku poznáva:
ako bohyňa krásy a práva
na tej mrákave sediac lietava
jasná Huňadovca sláva.

151

Deň, čo zhasína, leží skráslený
pred očima jeho duši:
hlasov mládenca smelé ozveny
bijú v jeho citov uši:
Martinko sa mu že jeleň javí
v mohutnom kvete jeho postavy,
v obraze perly zaviatej
zdá sa mu vidieť zárod hrdiny,
udatnosť sviežu, dušu bez viny,
blesk myšlienky nepojatej.

152

Ale v kniežacích prsiach boria sa
túžba vrelá s milým právom
a jedna druhou mocne zatriasa
v pasovaní tvrdohlavom:
a v hlave kráľa myšlienka živá
na boj ten dolu do pŕs sa díva,
kuje, váži a pripravá
nesklamné, silné, pekné nástroje,
ktorými zmieriť žiada to dvoje:
právo túžby s túžbou práva.

153

Detvou sa nočné tmy pováľali,
v nich život sťa v starých bájach,
tuhé sny duše v tichosť zakliali,
len tu i tam v nízkych stajach
rehot koníkov mladých mihoce

a pár dievčeniec ešte drkoce
na podstene vymazanej:
mestečkom hore sa hýbe tóna,
hádám šuhaja a jeho koňa
štrng retiazky vyliskanej.

154

Kôň je; počuješ ho, ako chfka?
A štvoraký lom kopyta,
vidíš, biela mu pena z úst fřka,
a aký blesk z oka svitá! —
To bude iste dáky pán z mesta,
tmavá ho ďalej nechce viesť cesta,
k hostincu sa na noc tára:
alebo hádam župan Zvolena
prišiel — — či vidíš, naša Elena?
Vráta do Hudcov otvára! —

155

Nad horami si slniečko svitá,
kôň vraný zas Detvou chfka,
čuť rovnomerný dupot kopyta,
od kopyta oheň fřka;
žiaden do Detvy neprišiel župan
a nenocoval žiaden dnes tu pán —
šuhaj vyletel z osady
a na vrancovi poľom sa brodí,
kde tajde? čo chce? načo vychodí? —
Lieta si sťa sokol mladý.

IV. Vohl'ady

156

Už deň sa v krotkú tichosť zavieral,
deň — posol svätej nedeli,
vývod od piatich bratov vyberal,
ktorí k večnosti leteli;
sám sa v purpuru žiar poobliekal
a v kraje smutnej noci utekal
nábožnej panej v ústrety,
ktorá cez sedem krajín slncových,
cez sedem krajín mrákot hrobových
niesla blesk viery na svety.

157

Svety Kristove nábožným okom
bavili sa v tom divadle,
hviezdy zastali v blesku vysokom
na nebeskom prikryvadle:
dívali sa, jak anjel pokoja
ide zotierať krupaje znoja
z tvári šest'dňovej roboty,
a hviezdy dol' sa na zem dívali,
jak ľudské sily odpočívajú
v lone pápernej driemoty.

158

Pred domom Detvy nenájdeš smetí; —
kozuby pozhasínali,
len dvoje očí, dva hviezdne svety
z podsteny jednej blýskali:
a dvoje hlasov drumbiel' spiežových,
dva riadky zúbkov z kostí slonových —
dve hriadky ústok ružových —
spred domku toho žiaľne scvendžali,
snežnou belosťou noc vysmievali,
v jarnej kráse prekvitali.

159

Pod stenou sedí Elenka mladá,
srdcom jej čakanie bije,
drumblence k zúbkom bielym prikladá
a duše jej harmónie
piesňou sa hacú v krásnom vlnení
a krása ich sa ľúbezne mení
na úslní mladých citov,
z ktorých — ako z tých jej hviezdnych očí
tá vražba, čo ňou všetko zotročí —
Martinkovi raj vykvitol.

160

Sestry slovenské! počúvať
túto ľúbosť pár drumblenec,
počujte, jak sa z nich idú snuvať
kvety srdca v jeden veniec!
Počujte útlý ten šum pieratka,
čo sa cez tie jej z rubínov vrátka
ako dym obete vinie,
a ako z mladých pŕs sa vyroní,
tak v tichej tóni noci odzvoní,
zazvoní zas a zas zhynie.

161

Pod'ťe počúvať, družice moje,
ten národa útleho zvuk,
také by snúval z hlasov závoje,
keby z hlasov tkával pavúk:
drumblica, tichej noci družička,
a keď ružička v rose buvičká,
k nej zavieva, pri nej spieva;
na hrmot dňa sa jej nežnosť hnevá,
preto drumbiel'ky hlások zaznieva,
keď deň búrny už zamdlieva.

162

Bubna práskania, cvendžania spieži,
huk silný, prísny organa,
škrek trúby, jak, čo píšťalou beží,
zrutný stroj fortepiana,
ostrý vresk husiel', tuposť gitary,
bitie, trenie a zdúvanie pary: —
toho drumbliatko sa bojí;
ako tenučká harfa Eola
ona z panenských ňadier kostola
dychom útlým hlasy rojí.

163

Drumblica svoje hlasy netvorí
v prázdnej diere z medi, z dreva:
v ústach si ohlas najprv podvorí
a tak svetom sa rozlieva:
v ústach sa rodí, kde duša celá
v sladké sa slová oblieka,
či znie v jej zvukoch pieseň veselá,
či v pekných žiaľoch narieka:
tam znie, drumblička, ten šum tvoj cintľavý,
kde duša dušu objíme, pozdraví.

164

Pod stenou sedí Elenka mladá,
do tmavej noci sa díva,
drumblence k zúbkom bielym prikladá,
v nich sa duša jej ozýva. —
Počuje krok a hrať si prestane —
ale ten krok je na druhej strane:
počuje krok — to ale je krok strmý —
krpčok Martinkov, ten šumí, nehrmí —

počuje krok, lež bezhlasý —
milý sa milej ohlási.

165

Vidí aj tôňu vo tmách sa blížiť,
ale to postava malá —
a šata biela — žehnať sa, krížiť! —
neznámym sa previevala.
Srdce jej naproti mu nebeží;
lebo na srdci pochybnosť leží,
strach devino srdce márne; —
a už k Elenke samej dochádza,
zhovor dôverný s devou zavádza
v bielom kepeni neznámy.

166

Pochválen Kristus, dievčinka mladá!
Až naveky! — tak dievčina.
A k nej si hosť ten nevšedný sadá,
a ona dial' sa pomkýna. —
Neboj sa, moja! Váš je tento dom? —
Náš. — Aké meno máš s tvojím rodom? —
A čože chcete? — Nič, moja,
len rád bych počuť šum tvojho mena. —
Vaša som nie — mňa zovú Elena. —
Pekne ti tie reči stoja.

167

Elenka, tvoja mať dobre sa má? —
Aj dobre, aj zle: a potom? —
A dom váš, hádam, aj vojaka má? —
Musíte vedieť aj o tom? —
A kto nakúpil tieto prstene
strieborné šumnej mojej Elene? —
Nuž Martinko: nikto iný. —
Tak sa Martinkom volá tvoj milý? —
Tak. — Zním ho, Martin je druh spanilý:
a je on aj tvoj jediný? —

168

S tým sa hosť k deve bližšie prikradol
a jal ju za ruku mladú: —
Tamže si sed'te, kde ste si sadol,
ak rád máte dobrú radu! —
No, veď zato sa ti nič nestane;
ako ti ten hnev pekne pristane,

šumná moja hronská víla! —
Len vy ta choďte po svojej práci,
túlať sa nesmú nocou vojaci. —
Kdes' ty sa to naučila? —

169

Už konca-kraja váš zhovor nemá,
v samých otázkach blúdite:
choďte, pán vojak, a nechajte ma,
matera mi zobudíte! —
Ja sa rád s devou šumnou zhováram,
rád sa ružovým podívam tvárom,
rád pekné postískam údy. —
A ktože dal vám tieto prstene? —
Jeden z nich chcem dať švárnej Elene.
Ach, nechcem! dosť ma svet súdi.

170

Teda ti dačo šepnem do ucha —
vraví pán, k nej sa pritiera,
na mäkké pliecko ruku opiera: —
Bojte sa, pán vojak, zaucha!
Sprostá vám dievka také vysolí,
že kedy v Detve smelým ste boli,
o dva týždne obadáte! —
A ešte viac sa bojte Martina:
príde, toto je jeho hodina,
ten vám povie, kade máte! —

171

No ale prečo by si nechcela
prsteň tento odo mňa vziať? —
Preto, že by som ťa nevedela,
kde som prv nevedela siať. —
Už keď len chceš mať dáku zásluhu,
zaspievaj pieseň a zahraj druhú
a tak bude ten prsteň tvoj. —
No dobre: ale neoklamete? —
Nie. — Ale ho viac nedostanete! —
Nedbám, len už hrať, spievať choj. —

172

Ba, veď nemôžem ja teraz spievať,
mať by som si zobudila,
a Detva by sa mohla posmievať,
že nocou som si nôtila:

ale vám radšej zahrám vo dvoje:
No, áno? — Hraj len, dievčatko moje! —
Ale sem prsteň! — Tu ho máš. —
Vzala prstienok, obrúčku zlatú,
vzdychla radostne: Máš ty bohatú
nevestu, milý Martin náš! —

173

Pod stenou sedí Elenka mladá,
srdcom jej len radosť bije,
drumblence k zúbkom bielym prikladá
a duše jej harmónie
piesňou sa hacú v krásnom vlnení
a krása ich sa lúbezne mení
na úslní mladých citov,
z ktorých — ako z tých jej hviezdnych očí
tá vražba, čo ňou všetko zotročí —
host'ovi svet nový svitol.

174

Sú vám blaženstva večné minúty,
ktorých v nízkej chalupe niet,
a slasti majú sedliacke kúty,
ktorých v palácoch nevidieť:
ako výšiny života slávneho
zaujmu divom ducha nízkeho,
zatrásu jeho kolenom:
tak tajné krásy níziny života
vysokých duchov krásami schytia
a hrajú s ich veľkým menom.

175

Krásne je nebo, keď vám osvitne
biliónmi bodov zlatých;
krásna je zem, keď ona zakvitne
vo farbách anjelmi siatych:
ale čo máme v tej pustatine,
ktorá od zeme k nebu sa vinie? —
Hmly, mrákavy, mrazy, hromy. —
Strednosť slamená ľúbiť sa nedá,
zamaľovaná takáto bieda
zbaví len pre hmyz Sodomy.

176

To je tá kliatba nášho života,
to netopierstvo osudov,

v ktorých sa k nebu od zeme motá
mizeráctvo našich bludov.
Tá podlosť medzi duchom, prírodou,
medzi otroctvom, medzi slobodou,
medzi špatou, medzi krásou;
keď nevieš, čo si, nemrieš, nežiješ,
len sa od skaly ku skale biješ
po jazere bledých časov. —

177

Oj, videl som ja velebu slávy
na žitia toho výšinách;
videl som krásu tichej dúbravy,
ľud blahý v biednych dolinách;
videl som, moji druhovia, seba
ďaleko zeme, ďaleko neba —
oj, srdce mi divo búcha!
A zašiel bych sa v tejto nevoľi,
čo by ste vy tu so mnou neboli,
vy a voľnosť vášho ducha! —

178

Neznámy náš druh Elenky švárnej
ešte zadlho počúva,
keď sa zamĺkol hlas drumble párnej
a vetrík už len podúva: —
Čože, pán vojak, či ste zaspali?
a či ste vari oľutovali,
že prstenček ten lacný bol? —
Nie, sestra moja: trošku som zdriemal,
taký pekný sen som nikdy nemal,
prisnilo sa mi s kolibou.

179

Vetrík donáša hlasy fujary,
donáša ich vždy viac a viac,
duša Elenky hned' sa rozjarí,
vyskočí a hľadí, vraviac:
To môj Martinko! Chod'teže domov:
nakľaje aj mne aj vám do hromov
tak, že budete nariekať. —
Ved uvidíme, ako vypáli,
ak bude zle, tak pôjdem pomaly. —
Ba budete aj utekať!

180

Už pred tretími susedmi spieva
hlas Martinkovej písťaly
a sny sladunké na nich rozlieva,
čo po chalúpkach pospali:
pozdraví milú, host'a pozdraví
a oprie naňho pohľad zvedavý:
kto je v tom bielom kepeni? —
To je, Martin môj, hádam z osady
vojak, a neviem, je ešte mladý
a tak sa mu odísť lení.

181

Preč, švagre! — mládenec môj hovorí —
toto je moja nevesta!
Lebo ak hnev môj na vás zahorí,
ukážem vám, kde je cesta! —
Máš pravdu! — zachuchmaný odvráva: —
k neveste tvojej nik nemá práva:
Zbohom! — Aj Martinko: Zbohom! —
Aspoň som pekný prsteň dostala,
čo som mu zo dve piesne zahrála,
môže už tajst' aj s batohom.

182

Ukáž ten prsteň, to prsteň zlatý,
ale daj ho mne, Elena!
Môže byť dákou vražbou zakliaty
a ktovie, čo to znamená?
Ja som chlap, ja sa toho nebojím. —
Nuž nedbám: mojím je a či tvojím,
jedno je. Ten je bohatý,
lebo, Martinko, keď ma tu chválil,
vietor mu biely kepeň odhalil
a tam akýsi blesk zlatý. —

183

Hm! — Veru tak ten, Martin môj milý,
na prsiach mal hviezdu takú,
čo len tak sa v nej krásy iskrili,
ja ho poznám po tom znaku. —
Kde si bol toľko, kde, duša moja?
Už som nemala zase pokoja,
že nejdeš, ako chodievaš. —
Tie tvoje drumble dlho mlčali
a keď sa mi tie neozývali,
nazdal som sa, že sa hneváš.

184

Noc. — Zdá sa mi, pred myšlienkou mojou
že leží čierna opona,
ktorá mrákavou zaľahla svojou
od Poľany k vodám Hrona:
na tomto čiernom hodvábe drahom
bielym ako hmla tenučkým ťahom
obrázok vidím dýchnutý,
naň len mesiaca družičky známe,
ako vo večnej krás panoráme
hľadia z nebeskej ozruty.

185

Na tom obrázku obraz mladosti
v podobe šumnej mladici
a poletuje krdel' radostí
po kvetinách na jej líci,
sedí na čistej domka podstene,
hľadá na svoje milé prstene
a na svojho milého tvár;
ten má jej ruku vo svojej hrsti
a hneď na jej sa zahľadá prsty,
hneď na dievčích očí požiar.

186

Jej vrkoč z hladkých pletený vlasov,
na hrdle čierna tkanička,
oplecko snežné, vyšité krásou,
ľaliová kabanička;
bielenej sukne záhyb storaký,
červené kycky, uzly a traky
a čižmičky z kordovánu;
postava driečna a tvár okrúhla,
oči zložené z ohňa a uhlia. —
Martinko nemá chuť planú.

187

Na mládencovi zrak uložila —
tak nešťastný k nebu hľadá: —
do duše duša jej sa mu vryla
a k srdcu šla na vohľady;
v ňom ona vidí svet svoj zaviaty,
bez neho je nič, s ním nezná straty,
ona v ňom a z neho žije;
nezná nádheru dráždivú slávu,
ani poklôn a rodu výšavu:

tak on poklad jej celý je.

188

Z jej úst radostné šumí šeptanie,
akoby šum sladkej lipy,
a v tom šepote nové vyzvanie
od srdca ku srdcu kypí;
len pre žiaľ jeho vie sa žalovať,
z jeho radosti len sa radovať
a nič pred ním neukrývať,
a keď jej oči, ústa sa smejú,
len pre jednu sa tešia nádeju,
pre tú: že s ním bude bývať.

189

Mám krásnu partu. Vláknom je zlatým
obrúčka jej vyšívaná;
bleskom libáčiek všade bohatým
kol-vôkol pozakrývaná;
po zlatom poli na tej obrúčky
vidieť poriedku kvety a púčiky
z perál bielych a červených
a venček malý rozmarínový;
od venca dolu mám stokrásový
krdel' stužiek rozvlhnených.

190

Či prídeš zajtra, dušička moja,
prídeš zajtra do kostola?
Ver nikdy, nikdy Elena tvoja
ešte tak švárna nebola: —
tie stuhle plecom, chrbtom lietajú
a so šumným si vetríkom hrajú,
farby ich pekne menia sa,
libačky iskria sa ligotavé
ako tá sláva na svätých hlave:
to ti je, Martinko, krása!

191

Mládenec okom jej očarený
nemá pre jej krásu očí,
mládenec citom jej oparený
necíti, čo v ňom sa točí:
ale v pokoji na ňu sa díva,
ako ten, komu moc dobrotivá
všetko, lež všetko prisúdi;

a len keď šepot z úst milých spadne,
keď zápal mladý trochu ochladne,
z kliatby rajskej sa zobudí.

192

Elenka vstane hor' na podstenu,
oblôčkom v chyžu sa díva,
vidí mať milú hmlou osvietenu,
ako sníva, odpočíva; —
v driečnom sa páse máličko nahne,
rukou okrúhlou v oblôčok čiahne,
vyjme dačo tmou ukryté,
a podá vd'ačne svojmu druhovi
dar s každou novou nedeľou nový,
pierko z sviežich kvetov vité.

193

V ňom dve fialky, púčok ružový
s lístkami svojimi čerstvými,
a potom prútik rozmarínový
s zelinkami voňavými,
pásik červený vedno ich pojí,
krása objíma vôňu v pokoji
a všetko sa blažiť strojí,
ako v srdiečku šumnej Elenky,
keď z neho mladá čeľad' myšlienky
cez pekné ústa sa rojí.

194

Na, Martin môj, to poslať som chcela,
ale načo cudzím zveriť,
keď som to iste dobre vedela,
že sem sa prídeš podperiť. —
Daj sem klobúčik — sama som siala,
sama kopala, aj polievala,
sama vila, aj pripravím:
a bude klobúk tvoj okráslený
ako partica tvojej Eleny
rozmarínčokom voňavým.

195

Tak mu lahodí sladký hlas devy,
a on čo? sedí a dumá!
On radšej smutné počul by spevy,
bárs devu peknú, mladú má:
ona mu vlasy dlhé prihládza,

s klobúkom jeho žarty vyvádza,
otázkami naň dojedá:
on vlasy vrané vetru necháva,
na žarty milej nič neodvráva,
otázkam neodpovedá.

196

Len či ty ešte, moja Elena,
dlho máš tie vlasy hladíť;
či dlho bude tvoja milená
ruka pre mňa kvety sadiť;
či parta tvoja blesk svoj nestratí,
pokiaľ sa milý k milej nevráti;
či ústa tie malinové
v žiaľoch sa horkých nebudú topiť;
či oči čierne nebudú kropiť
slzou tie čižmičky nové? —

197

Bude mi, bude v smutnej nevoli
chladný dáždik vlasy hladíť;
hej, bude dakde na cudzom poli
vietor na hrob kvety sadiť;
bude sa parta ligotať tvoja,
keď budem padať v blýskaniach boja;
a tie ústa malinové
volať ma budú, až aj zachrípnu,
na suché oči žiale prilipnú,
na tvoje oči trnkové!

198

Tie driečne bôčky umorí klanie,
tie okrúhle lakte splasnú
a tie zore líc jak zore ranné,
aj s mladosťou svojou zhasnú;
keď budeš večer dverce zatvárať,
v slzách košielku budeš si zvärať,
spievať bez srdca, bez hlasu,
oj, spievať, kde ťa nik nepočuje,
lebo svet tento nepoľutuje
v ľúbosť pochovanú krásu!

199

Bude mať moja, aj mati tvoja,
budeš ty horko nariekať,
keď slzy moje na drevo oja

budú cíčkom dolu stekať:
a zo sto očí bude žiaľ padať,
keď synia budú na vozy sadieť,
sadať mladé orly vojny. —
Či vieš už teraz, vieš, duša moja,
aké sa na nás čierňavy stroja,
prečo som ja nepokojný? —

200

Oj, Martinko môj, ja idem s tebou,
idem s tebou šírym svetom,
s tebou ja budem, čo by si kde bol,
čo hneď dakde v svete tretom!
Akoby ten kvet vrhol na skalú,
tak bys' ma nechal tu osiralú
bez pomoci, bez pokoja! —
Čo bych ja v dolách týchto robila? —
Čo by v tých domoch ešte ľúbila? —
Oj, ale mati, mať moja! —

201

Ale veď, hádam, ani nebudú
u nás teraz na vojnu brať —
alebo, viem na Poľane búdu,
tam sa začas môžeš schovať!
Skrývať sa nejdem — šuhajko vraví —
to hodný Detvan nikdy nespraví. —
Elenka v strachoch sa trasie
a ako ten, čo v púšti umiera,
keď už vyschýna v ňom milá viera,
padne v kvil'by žiaľ'nohlasé. —

202

Leží na prsiach jeho širokých,
vydychujúc tráplivý žiaľ
deva, kráľovná diev čiernookých,
predmet okolitých pochvál:
leží ako kvet na silnej skale,
ako na hladkom, jasnom krištále
hasnúce zore večera:
a okamžitý púčok úfania,
jak večný západ, večné svitania,
hneď sa rodí, hneď umiera.

203

Mládenec sklonil horúcu hlavu

na hodváby dievčích vlasov,
útechu šepce v dušu boľavú
v šume rozžialených hlasov:
a ako húštím Poľany stromov
mumle durkanie ďalekých hromov,
tak v srdci devy úbohom:
jak nad temenom keď hrom zapráska,
tak razom strhla sa bledá kráska
Martinkovým: Čas je! Zbohom!

204

A už sa v hmlistých svitoch brieždilo
svetielce svätej nedeli,
na kvieťatku, čo v tú noc ožilo,
strieborné brôčky viseli,
a štebotavé prsia škriváňa
skladajú novú piesenku rána
pre veľiký deň stvorenia:
a v tichej chyži mať Elenkina
z očí oslablých väzby odpína
hrobového živorenia.

205

Zostaň mi zdravá, hviezdička krásy,
dieťa mladej duše mojej!
Čo v zlaté si ma zanesla časy,
piť dala slasť z čaše dvojkej:
sestra spevcova, kvet môjho ľudu,
kvet toho špatnokrásneho bludu,
v ktorom drieme slovenský kraj:
choď mi, zapadni, hviezdička krásy,
k hrobu ľúbosti mňa zaviedla si,
zapadni a dobre sa maj!

V. Lapačka

206

Nebudeš, druh môj, ty biednym rabom
v labyrinte tom prírody:
nebudeš, tebe s tejto pohrabom
život nový sa narodí.
Génij, čo neviem, kde je, kde je nie,
ten ťa v okolia vyššie vyženie
a dá ti k letu moc vôli;
ale jestli ti prázdnota hučí
v prsiach: ta ťa svet prísny naučí

do trinástej chodiť školy!

207

Je v ľudských prsiach anjel božskosti
ako šum a valy Hrona,
ktorý unáša nás do výsosti
ľahučkým letom balóna:
on stenčí hrubé pary života
tak, že aj tela centová hmota
k nebeským sa trhne stranám:
a bárs klame zrak ľudského oka,
že lopta je: nie! ale vysoká
moc tak malou zdáva sa nám.

208

Ten oheň slávy v dušiach horieva,
ruší ťarchy smradľavých pár,
a čím sa mu viac zem tá zatmieva,
tým jasnejšia jej mu je tvár:
ale len jednou dieročkou malou
udrie dnu ťažký duch hriešnych valov,
zrodí zločinstvo poklieska;
a zo závratnej teba výšiny
na slávy tvojej rozvaliny
satan pekla dolu strieska.

209

No, kde ma vedieš, mátoha žitia?
Ved' Faust Mefistov nie som ja!
Čo ma so sebou radšej neschytiť
anjeli môjho svedomia? —
Pod', Martinko môj, ty druh slobody,
ešte si z bystrej Poľany vody
načrieť žiada duša moja;
pod', ešte sa raz aj ty z nej napi,
až ťa pohľadu môjmu vydrapí
ocelová dlaba voja. — —

210

Jeden napredku si vykračuje,
za ním švárne štyri páry,
nazadku dvanásť ich vystupuje,
rod ich vidno im na tvári. —
Ten predný idúc len si pozerá
na žlté šnúry svojho mundiera,
na let tenkej lieskovičky:

hlavu hned' vystrie, hned' zas nakloní,
a hned' počúva, ako mu zvoní
cveng širokej ostrožtičky.

211

Zas na šablíčku ruku pohodí,
mihá na mladých junákov,
úsmechom mladým dievčence zvodí,
napráva si hrdý čakov,
na ktorom pekné kohútie perá
samopašný let vetra preberá
a s odvislou hrá kapsel'kou;
a vše napredok krok-dva poskočí,
ruky zdvihne, zaťapká, kročí
a štrngne ostrôh ocieľkou.

212

Za ním rovných mu osem vábnikov
čákovy si nadhadzujú,
gombky z belastých dolománikov
s bleskami slnca žartujú,
a kapsel'ky ich si samopašia
s tarajmi, ktoré vábia aj strašia,
a kordovánske čižmičky
žltou sa dlhou kyckou honosia,
no všetci s predným rovno sa nosia,
krem rukavíc a paličky.

213

Všetkých osem je jak osem hrabcov,
sťa by ich mať jedna mala,
všetkých tvár hľadí, akoby chlapcov,
zvlášť jedného oklamala,
všetci sú hrdí, všetci veselí,
všetci sú švární, všetci sú smelí,
všetci synkovia Poľany,
všetci si žijú ako len vtáci,
bez starosti a bez tvrdej práci,
raz žiť, raz mrieť povolání. —

214

Za nimi ťahá počerný Pišta
na husliciach poštiepaných,
hrdý, že on je hudcov primista,
bradu má na pozliepaných
husliach, a vše na svojho kontráša,

vše na starého zas barboráša
strany taktu sa obzerá:
a cimbalista cimbal teperí,
a ako piercom strunu uderí,
tak aj bajúzom preberá.

215

Vycifrovanú „Kinizsi nóta“
hlasom žiaľno potriasajú,
a zas na friško, čo by trhlo ťa
do skoku, hlas obracajú:
hneď struny z „a moll“ si nariekali,
jak „Nagy Idai nótát“ by hrali —
čoho Cigán sa tak stráni —
a hneď zas okom iskriacim mihne
a v radostné sa tóny vyšvihne
Cigán, šťastný v dolománi.

216

A chlapcov Detvy krdel' zvedavý
pred nimi, za nimi, bokom,
žien pohľad kliatbu na zvodcov vraví,
dievča tajným šibe okom:
a v mládencovi nejednom stojí
boj, čo schvaľuje, toho sa bojí:
či vojakom, či valachom?
A mnohý nevie ani sám, ako
utrátí ruku, dostane čáko,
aj radosť miešanú s strachom.

217

Ten štrng, ten výskot, tá hudba, ten ľud
Detvu celú pobúrili
a verbovanci jeden plný sud
pred hostinec vygúlili:
nalapali rýb; ale ich očí
zrak sa len vôkol a vôkol točí,
tam nevesta, tam mať bledá:
ale ten švárny sokolík-šuhaj,
ktorý v okolí nemá páru vraj,
ani sa im vidieť nedá.

218

Sťa vrabce všetky oči raz zbfknu
a na jeden predmet sadnú,
stroje cigánske zahučia, stlknu

na taraje — všetci mladnú —
dva ráz tak verbovanci výskajú —
dva ráz tak silno dlaňmi plieskajú —
až Cigáni naraz zmlknu,
zvonce nôh chytrých naraz zastanú,
všetci na jednu skrútnutí stranu
verbovanci kľajú, chladnú.

219

Čo je to, čo naraz rozvlnilo
vábne stroje verbovancov?
Čo tou živosťou skok naplnilo
aj tých hlasov aj tých tancov? —
Či to blesk dáky veľkého pána?
Či ľud strašného zazrel šarkana?
Či čo sa tam divné zdialo?
Ved' sa tak naraz všetko zasmialo,
a naraz to tak ticho zostalo,
akoby ich čos' zaklialo.

220

Pred ich očima v dlžku sa chlpí
vyrazený kopytom prach
a ako zlaté stáli by stĺpy,
tratí sa v večerných zorách:
vstred v zlatých zorách vraný kôň pláva,
sneh nedlhý, nešíry rukáva
s blýskavým hrá si kantárom,
čierna kabanka, širák s perami
ako let orla pod oblakami
detvianskym mizne chotárom.

221

Keď svet nechápe vlastný svet ducha
v prsiach mladého šuhaja,
tedy tam, kde nič nepáli, dúcha,
kde blčí, oheň vystrája:
a vidiac myseľ svoju sklamanú,
na toho svoju vylieva hanu,
ktorého hana nechytí;
každý to ináč so žitím hrá si,
každému ináč svitajú krásy,
každé srdce ináč cíti.

222

Čo sa nazdáte? — že každý šuhaj

mríe za biednou smídkou chleba?
V štrngote ostrôh nachádza svoj raj?
A z vína tvorí slasť neba?
Oj, nikto nevie a neuhádne,
za čím to srdce mladistvé vädne,
čo ho zdvihne a čím padne!
Čo vás rozpáli, on tým ochladne,
čo vy šliapete, to on ukradne,
z vašich šedín on omladne. —

223

Kohúty po polnoci spievali,
spala Detva, spal Hudcov dom,
dva silné hlasy dnu zarevali
pod malým, tmavým oblokom:
Gazda! — ticho je, nik sa nehlási —
Gazda! — znovu znie silný hlas. —
Kto je? — Priatelia kráľa a krásy. —
Od kráľa a v takýto čas? —
Vstane hor' starčok otvoriť pánom:
Čo nové v Zvolene maľovanom?

224

Dobre sme prišli na dvor Hudcovie? —
Dobre, páni, ja som on sám,
poďte dnu, ak vám dom môj uhovie,
rád vám, čo mám, zajesť podám. —
Boh šťastia, starčok! jesť my nechceme,
my sem za vôľou kráľa ideme:
Kde je syn váš? — Na povali;
vstaň, žena moja, zapáľ tú fakľu,
volá na starkú svoju uľakľú.
Tá vstane, fakľu zapáli.

225

A pred velebným šedivcom stoja
dvaja chlapi dobrotvári,
vidno, že orly z oblakov boja,
ale čo nesú za dary? —
Volajte syna! — A čo s ním máte?
Ale od kráľa keď prichádzate,
nejdem sa vás vypytovať.
Martin! hej! — Čo je? — Pod' dol' pospolu! —
Nikdy náš šuhaj otcovu vôľu
nezvykol dať opakovať.

226

Fakľa po stenách blesky rozkládla,
po stenách tých učadených,
vážnosť akási v dušiach tých zvládla,
v dušiach hostí usadených.
Kľučka zaklepla, zvrzgali čepy,
Martin na hostí oči vylepí:
Vítam vás! — pokojne vraví. —
To je váš Martin? — To, páni moji!
No nech sa s nami zaraz vystrojí
a vám riekne: buďte zdraví!

227

Akoby nôž mu do srdca vrazil,
krv mládenca zabúrila:
Ej, nie tak, páni! by vás kat skazil!
Čo sa mať moja zdurila?
Kto vás sem poslal? — Kráľ. — Kráľ? Darmo je!
Dobre sa majte, srdiečka moje,
otec dobrý aj dobrá mať! —
Kabanku čiernu prehodí hlavou,
širák s valaškou vezme blýskavou.
Nie, valašku si nesmieš brať!

228

Hej, bist' u svetu! ani kráľovi! —
Mládenec chlapom odvráva —
No, nebojte sa, keď ste kráľovi,
tu vám ruka moja pravá!
A valašku si na bok priviažem,
ale brať mi ju, to vám nekážem,
mňa bez tej ani hrob nemá! —
Keď je tak, dobre! — jeden zo drábov —
veď len zvíťazí nad baltou slabou
v pištoliach tých smrti semä.

229

Neplačte, žienka! čo máte plakať?
Bude syn váš švárny vojak:
sama neviete čo máte čakať,
a umrieť nám tak lebo tak!
Aj vy, starčok, ten zrak vyjasnite,
žiadneho vy tak neošťastníte
zo všetkých štyroch synčokov:
a verte, rád bych ja sa čaroval,
keby mňa Matiáš pán obdaroval
takouto poctou vysokou.

230

Ja viac už s vami, viem, nejdem bývať —
Martin svojim smutne vraví: —
Dobre sa majte, otec, aj vy, mať,
s Pánom Bohom! buďte zdraví!
Neviem, kde ma Boh svetom povodí,
kde ma kráľova vôľa zahodí,
kde sa mi príde popletať:
ale bárs kde ma lósy zaženú,
na rodinu, na moju Elenu
budem ja všade pamätať.

231

Ustíska otca, matku ustíska,
dá si nevestu pozdraviť,
a už ho vedie podstena nízka
z domu, kde sa nesmie baviť.
Otec je smutný, matička vzdychá
a žialiť sa zdá chalúpka tichá,
že on už viac v nej nebýva:
a rovne druhá chalúpka žiali,
že tej šuhajka na vojnu vzali,
ktorá teraz o ňom sníva.

232

Tajde do staji, vranec zarehce,
pozná on svojho šuhaja,
kto zná, či je rád, či sa mu nechce
z pekného Poľany kraja!
Martinko si ho ťapká a hladí,
a pohrabkáva si žrebec mladý,
počim ho šuhaj napája:
mládenec sníme kantárik nový,
kráľovskému ho pripne koňovi —
vyhodí sa — tajdú traja.

233

Kdeže ťa, druh môj, nesie ten Havran?
Kde nesieš tú strojnú hlavu?
Kde z družín tvojich, kde z Poľany strán
vynášaš tých dolín slávu? —
Tajdem ja, tajdem na divé voje,
keď mi svet odňal najmilšie dvoje,
aj Poľanu, aj Elenu:
Odňal mi, odňal! — čo mi dá za to?

Či veniec svieži, či rýdze zlato
a či mohylu zelenú? —

234

Ak mi dá veniec, mojej neveste
okrášim ním hlavu strojnú;
spomnie si na mňa, keď zas na ceste
budem na krvavú vojnu:
ak mi dá zlato, tým si objem
valašku, a keď ešte dožijem,
aj gajdence milohlasé;
ak mohylôčku dá mi zelenú,
keď sa jej trávku vetry poženú,
z nej koník môj sa napasie.

235

Zvolenský zámok v zorách sa kúpal,
v zorách raňajšieho neba,
ku nemu koník havraný stúpil
s dvoma žrebci podľa seba:
a už ich výšok strmý prijíma
a pred očima druha čiernyma
už železná brána vstáva.
Šuhaj zosadne v širokom dvore,
díva sa v bleskov zlatisté more
a v zlatých nádejach pláva.

236

V Zvolenskom zámku veľká dvorana,
kde kráľovské visia tône,
tam kráľ počúva svojho Detvana,
sediac na bohatom tróne:
kráľovské oko s okom šuhaja
sa zrástlo, dlho tak obidvaja
zabúdali na prudký čas;
až knieža nemú tichosť prelomí
a v spravodlivom začne svedomí
ozývať sa takýto hlas:

237

Martinko! vieš ty dusiť sokoly,
čo škrtia krotké zajačky!
Vieš ty zrážať tých, ktorých nebolí
srdce cudzie prázdniť vačky! —
No nechcem ja tu púšťať sa do chvál:
tys' hodný šuhaj a ja som tvoj kráľ!

Znám ja sokoly, znám vrahov:
na tie pôjdeme. Ja teba ľúbim —
nepustím ťa preč — všetko ti sľúbim —
pod našou svätou prísahou!

238

Budem vám slúžiť, pán môj a kráľ môj,
v akýchkoľvek búrach žitia:
ale ako ja pôjdem v tvrdý boj,
keď mi všetko milé schytia?
Ja som darobný, ja som hlavatý,
keď mi kto svet môj mladistvý, zlatý
silou-mocou chce rozvárať:
prosím vás, len mi všetko neberte,
keď všetko stratím, tože mi verte,
jak trsť budem sa opáľať.

239

Už utratil som peknú Poľanu,
raj môj v zime, nebo v lete —
oj, akože tú výš nepoddanú,
oči moje, zabudnete?
Pod Poľanou mi prvý svet svitol,
aj s ňou som rástol a s ňou aj kvitol,
ona je kus mojej duši:
a ktovie, či bez tej krásnej hory
ostatok duše sa neumorí
a sila mladá nezruší!

240

Družina časom krásne si zháňa
po ostrom Vepra sochorci,
na výškach pohronského Kriváňa
ako jarí Čiernohorci! —
Zmiznú mi z očí a ja z ich kola,
ako keď ste vy vášho sokola
do zámku priniesli z hája;
a tieto prsia vrah zdrúzga hádam,
na ktorých darmo už teraz hľadám
hlavu Hudcovie šuhaja.

241

A kto poteší tie zvädlé zraky
mojej chudobnej materi?
Z ktorých sa leje s'ťa keď oblaky
odvisnú z nebies zástery!

Kto vystrie hlavu otca šedivú,
sklonenú smútkom, pre vojnu divú
že vychoval svojho syna?
Kto mňa poteší, keď v dialkach sveta
bude mi, hádam, večne zastretá
srdečná moja rodina?

242

No, viem ja, to už utrať musím,
čo s sebou mi nemožno vziať;
ale radšej sa v dierach udusím,
radšej si dám hlavu zoťat',
ako by som vám, taká ohava,
ktorú zapľula krása i sláva —
ku potupe musel slúžiť:
teda vám poviem, kráľ môj prejasný,
bez čoho by som nechcel byť šťastný,
po čom neprestanem túžiť.

243

Keby valaška táto nebola
zabila toho vášho sokola,
keby od nej ten vrah nebol padol,
nebol bych teraz pod vašou vládou;
keby ste po nej ma nepoznali,
neboli by ste mi svet odňali,
za ktorý vás nejdem prosiť:
ale, prisahám! bez nej nechcem žiť,
s ňou hlavy vrahov vašich tlčť, kosiť,
s ňou umierať a s ňou aj hniť.

244

A čo mi z tejto jasnej valašky,
keď mojej nemám fujary?
Bez nej duch môj je len batoh ťažký,
ja bez nej kostlivec starý:
ona mi mladosť moju sladila,
ona každú mi chvíľu zmladila,
s jej piesňou mi rástla sila;
jestli mi túto, pán môj, vezmete,
čo si s ochladlým trupom počnete? —
Tú nedám za všetko v svete!

245

A údy tieto s huňou tou čiernou
zrástli sa od dvadsať rokov.

Hlavy vlas čierny pod partou vernou
širáka môjho nezmokol;
na posmech našich jarých mládencov
nechcem ja smiešne odevy Nemcov,
nechajte mi moje šaty!
Keď mi opasok pekný vezmete,
tým na dvoje mi telo pretnete:
to nie! — prisám všetci svätí!

246

A zrezať tieto vrkoče vranie?
Radšej dolu celú hlavu!
Oj, to nie, pán môj! to, preboha, nie!
Čo, takú špatu šmatlavú!
Bez nich by moja Elena milá
Martina svojho ver' neľúbila,
takú ovcu ostrihanú!
Nič mi nedajte, nič mi nedajte,
len mi okrasu túto nechajte,
nie vami, Bohom mi danú!

247

Martinkova tvár plameňom blčí,
keď v rozkazoch týchto prosí,
vtom do opasku ruku si strčí
a vytiahne z neho čosi:
a ešte jedno, pán môj a kráľ môj!
prsteň tento je tvrdý nepokoj,
zaň žiadam moju Elenu:
bez nej, bez krásnej, vám je ver' darmo
priahať v krvavé rozbrojov jarmo
dušu moju rozdelenú.

248

Z devy tej je nič, keď ja ju nahám,
zo mňa nič, keď tá ma nahá;
neopustím ju, to vám prisahám,
a viete? vaša prisaha! —
S tým druh môj statný skončil, zamĺkol,
oči ku dlažbe jasnej pritĺkol
a čakal, čo kráľ prerečie:
Matiáš ešte za chvíľku mlčal,
duch jeho v duši šuhaja trčal,
až z úst taký cit vytečie:

249

Martinko! máš už moju prísahu,
máš s ňou všetko, čo si žiadal;
ohľadov bočných nemalú váhu
duch tvoj mladistvý prevládal:
ty dieťa a kvet mojej milosti,
tvoj lós na tvojej zrie zmužilosti,
môj si ty, chlape! sem ruku!
Za slávu moju, za vence tvoje
poletíš so mnou v posvätné boje
v mojom strašnom Čiernom pluku! —

250

No, dobre sa maj, druh môj srdečný!
spevca rodinná postava!
Z nízkosti takto tvorí duch večný
trón, kde si sláva sedáva:
Rod môj, ty ľúb si tvojho Detvana,
v ňom duša tvoja je zmaľovaná,
zhrej obrazom tým, čo schladlo!
Kde bujné v duši rastú zárody,
tam pyramída vstáva slobody —
a to je naše zrkadlo!